

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทบิดาในการสอนเพศศึกษาแก่บุตรชายวัยรุ่น กับทัศนคติของบุตรเรื่องเพศ" ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ ตำรางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งมีหัวข้อดังนี้

1. ความสำคัญของเพศศึกษา
2. แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติเรื่องเพศของวัยรุ่นชาย
3. บทบาทบิดาต่อทัศนคติเรื่องเพศของวัยรุ่นชาย
4. บทบาทบิดาในการสอนเพศศึกษาแก่บุตรชายวัยรุ่น

ความสำคัญของเพศศึกษา

เรื่องเพศเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งตามธรรมชาติของมนุษย์ เพราะมนุษย์ทุกรูปทุกนามเกิดมาพร้อมด้วยเพศ เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ความเจริญเติบโตทางเพศก็เป็นความเจริญเติบโตส่วนหนึ่งของมนุษย์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม อย่างเห็นได้ชัด (สุชาติ โสมประยูร, และวรรณิ โสมประยูร, 2541) นอกจากนี้ยังมีปรัชญาของชาวตะวันตกได้กล่าวถึงเรื่องเพศไว้ว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตเป็นอันดับสองรองจากเรื่องอาหาร ซึ่ง วิล ดูแรนท์ (Will Durant อ้างถึงใน สุชาติ โสมประยูร, และวรรณิ โสมประยูร, 2541) ซึ่งเป็นนักเขียนและนักปรัชญาชาวอเมริกันได้กล่าวไว้ว่า "รองจากความหิว เรื่องเพศเป็นสัญชาตญาณรุนแรงที่สุดและเป็นปัญหาใหญ่โตที่สุดด้วย"

สำหรับ ซิกมัน ฟรอยด์ (Sigmund Freud, อ้างถึงใน สุชาติ โสมประยูร และวรรณิ โสมประยูร, 2541, หน้า 4) จิตแพทย์ ชาวออสเตรีย ผู้ให้กำเนิดวิชาจิตวิเคราะห์ศาสตร์ (Psycho Analysis) เชื่อว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในชีวิตคนเรา เพราะเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ขึ้นในคน ส่วน แมรี เอส แคลเดอร์นอน (Mary S. Calderone, 1970 อ้างถึงใน สุชาติ โสมประยูร, และวรรณิ โสมประยูร, 2541, หน้า 5) นักการแพทย์และนักการสาธารณสุขชาวอเมริกัน ได้กล่าวถึงเรื่องเพศไว้อย่างชัดเจนและน่าสนใจว่า "เรื่องเพศไม่ใช่สิ่งที่ท่านทำ แต่เป็นสิ่งที่ท่านเป็นอยู่" (sex is not something you do but something you are) โดย

เน้นถึงสาระสำคัญว่า เรื่องเพศเป็นเรื่องของชีวิตจริงและความเป็นอยู่ที่ทุกคนกำลังเผชิญอยู่หรือแสดงออกมาให้เห็นได้โดยตลอด

ในปัจจุบันปัญหาพฤติกรรมทางเพศในประเทศต่าง ๆ ได้เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น จากการศึกษาโดยการสำรวจพฤติกรรมวัยรุ่นอายุ 12-17 ปี ในสหรัฐอเมริกาของ ลีช (Leigh, et al, 1994, pp. 117-125) พบว่า เด็กชายวัยรุ่นมากกว่า 1 ใน 3 เคยมีเพศสัมพันธ์ อายุที่มีเพศสัมพันธ์มากที่สุดคือ 15 ปี และอายุที่เริ่มมีเพศสัมพันธ์จะน้อยกว่าวัยรุ่นหญิง สอดคล้องกับการศึกษาของ เซลาเยา และคณะ (Zelaya, et al, 1997, p. 39) พบว่า วัยรุ่นชายมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกเมื่ออายุ 16.2 ปี ในขณะที่วัยรุ่นหญิงมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกเมื่ออายุ 17.8 ปี โดยที่วัยรุ่นชายเชื่อว่าตนเองสามารถมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานได้ (De Gaston, et al, 1996, p. 218) และจากการศึกษาของ ปีแอร์ และคณะ (Pierre, et al, 1998) พบว่า วัยรุ่นชาย 12 % เคยมีเพศสัมพันธ์และคู่นอนมีการตั้งครรภ์เกิดขึ้น ทำให้เกิดการลักลอบทำแท้ง การมีบุตรนอกสมรสและการแพร่ระบาดของกามโรค สำหรับในประเทศไทยนั้น ปัญหาพฤติกรรมทางเพศเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน ดังงานวิจัยของ ขวัญชนก ศิริวัฒน์กาญจน์ (2541) ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมทางเพศและปัจจัยที่สามารถร่วมทำนายการมีเพศสัมพันธ์ของเยาวชนหญิงโสด ในสังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอุดรธานี กลุ่มตัวอย่างอายุ 15-24 ปี จำนวน 433 คน พบว่า เคยร่วมเพศ ร้อยละ 24.5 อายุเฉลี่ยของการร่วมเพศครั้งแรก 17.27 ปี คู่ร่วมเพศส่วนใหญ่เป็นคู่อริก จำนวนคู่ร่วมเพศ 1-2 คน ร้อยละ 29.1 เคยตั้งครรภ์ และร้อยละ 65.5 เคยทำแท้ง

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของ จิราพร อิศรางกูร ณ อยุธยา (2535) ที่พบว่าวัยรุ่นชายต้องการมีประสบการณ์ทางเพศก่อนแต่งงาน เช่นเดียวกับการศึกษาของ ศิริพร ลินธนัง (2539) พบว่า วัยรุ่นชายเห็นว่า การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานไม่ใช่เรื่องเสียหาย และมักมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนหญิง ในด้านการปรับตัวให้เข้ากับเพศตรงข้ามเป็นปัญหาหนึ่งที่ทำให้ความยุ่งยากใจให้กับเด็กวัยรุ่นหนุ่มสาว เพราะเด็กไทยมักได้รับการอบรมให้ระวังตัวในการติดต่อกับเพื่อนต่างเพศ ในระหว่างการเรียนห้ามมีครอบครัว ฝ่ายหญิงหากตั้งครรภ์ระหว่างเรียนก็ต้องลาออกไป ทำให้ออนาคดมีเดเมน ทำให้เด็กวัยรุ่นที่กำลังศึกษาเล่าเรียนเกิดความไม่สบายใจในการคบเพื่อนต่างเพศ และการวางตัวให้เหมาะสม เกิดความวิตกกังวลในเรื่องเพศ (sex anxiety) ซึ่งมีผลให้สุขภาพเสื่อมโทรมได้ (สุชา จันทน์เอม และ สุรางค์ จันทน์เอม, 2521)

จากการศึกษาและพบปัญหาดังกล่าว อาจเกิดจากการที่วัยรุ่นถูกปล่อยปละละเลยมากขึ้น บ้านหรือครอบครัวมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนและดูแลเอาใจใส่น้อยลง ประกอบกับ

เทคโนโลยีการสื่อสารเจริญมากขึ้น ทำให้วัยรุ่นได้รับข่าวสารเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องเพศทั้งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง อีกทั้งวัยรุ่นเป็นวัยที่อยากรู้ อยากรอง เมื่อไม่มีใครให้คำแนะนำ หรือมีแต่ไม่ชัดเจน วัยรุ่นย่อมแสวงหาความรู้เองจากสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมายในปัจจุบัน อาทิเช่น โทรทัศน์ วีดิโอเทป หนังสือการ์ตูน นิตยสารต่าง ๆ คอมพิวเตอร์ รวมถึงการแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องเพศกับเพื่อนด้วยกัน ซึ่งเป็นผลทำให้มีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม ดังการศึกษาของขวัญชนก ศิริวัฒนกาญจน์ (2541) ที่พบว่า ปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนทำนายนายการร่วมเพศของเยาวชนหญิงได้ถึงร้อยละ 29.2 คือ การมีเพื่อนสนิทที่เคยร่วมเพศ

สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่นักวิชาการและนักการศึกษา (พิพิธพงศ์ มนต์โรสง, 2531) เชื่อว่า ทำให้เกิดปัญหาเรื่องเพศในสังคมก็คือ การที่วัยรุ่นขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องเพศศึกษา ดังนั้น ประเทศต่าง ๆ จึงเริ่มหามาตรการที่จะป้องกันปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศเหล่านี้ และวิธีหนึ่งที่ยอมรับกันว่าสามารถป้องกันและแก้ปัญหาได้คือ การสอนเพศศึกษาแก่เยาวชนนั่นเอง ซึ่งการที่จะเป็นผู้ที่เข้าใจและมีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องเพศนั้นต้องมีความรู้เรื่องเพศอย่างเพียงพอและถูกต้อง เพศศึกษาจึงเข้ามามีบทบาทในการช่วยให้บุคคลปรับตัวได้ดีในเรื่องเพศ และเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะสามารถปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่น และสังคมแวดล้อมได้อย่างไม่ยากนัก ทั้งยังช่วยลดปัญหาที่เกิดจากการมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมลงได้ เช่น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน การตั้งครภันนอกสมรส การทำแท้ง การติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์ เป็นต้น ซึ่งมีการศึกษาที่สนับสนุนคือ การศึกษาของ ฟิชเชอร์ (Fisher, 1986) ที่พบว่า วัยรุ่นที่บิดามารดาพูดคุยด้วยเรื่องเพศมีแนวโน้มที่จะมีเพศสัมพันธ์น้อย และรู้จักวิธีการคุมกำเนิดมากกว่าวัยรุ่นที่บิดามารดาไม่พูดคุยกับลูกเรื่องเพศ สอดคล้องกับการศึกษาของ แมคโดเวลล์ และเดย์ (McDowell & Day, 1987) ที่พบว่า วัยรุ่นที่เรียนรู้เรื่องเพศจากบิดามารดาจะมีเพศสัมพันธ์ช้ากว่าวัยรุ่นที่ได้ฟังเรื่องเพศจากเพื่อน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า เพศศึกษามีบทบาทที่สำคัญมากต่อปัญหาทางเพศในสังคม ซึ่งในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะต้องให้เด็กได้รับความรู้เรื่องเพศอย่างถูกต้องในทุกด้าน และบิดาเป็นบุคคลสำคัญที่ควรให้ความรู้และเป็นแบบอย่างแก่บุตรในเรื่องนี้

วัยรุ่น

คำว่า "วัยรุ่น" ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า 'adolescence' มาจากคำกริยาในภาษาละตินว่า 'adolescere' ซึ่งหมายถึง "การก้าวไปสู่วุฒิภาวะ" (to grow into maturity)

ความหมายของคำว่า "วัยรุ่น" ได้มีผู้ให้คำนิยามและคำจำกัดความไว้หลายทาง เช่น เฮอร์ลิค (Hurlock, 1967) ได้ให้ความหมายว่าวัยรุ่นเป็นช่วงที่เด็กมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายไปในทางที่แสดงให้เห็นชัดว่าเป็นชายหนุ่มและหญิงสาว วัยนี้จะเป็นวัยที่สมองเจริญเติบโตเต็มที่ มีพัฒนาการทางธรรมชาติและสังคม วัยนี้จะสิ้นสุดลงก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นบรรลุนิติภาวะ มีความสามารถเพียงพอที่จะดำรงชีวิตอย่างอิสระ ไม่ต้องอยู่ภายใต้การคุ้มครองดูแลของบิดามารดา สามารถรับผิดชอบต่อชีวิตอย่างอิสระ และมีพฤติกรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม

สุชา จันทน์เอม (2529) ให้ความหมายของวัยรุ่นว่าเป็นวัยที่สิ้นสุดความเป็นเด็กที่เป็นสะพานไปหาผู้ใหญ่ ไม่มีเส้นขีดขั้นที่แน่นอนว่าเริ่มเมื่อใดและสิ้นสุดวัยเมื่อใด แต่เรากำหนดเอาความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและรูปร่างเป็นสำคัญ และถ้าจะกำหนดว่าเริ่มเมื่อใดก็คือเอาตอนเด็กหญิงเริ่มมีประจำเดือน ส่วนเด็กชายถือเอาตอนที่มือสุจิ

โดยสรุปแล้ว วัยรุ่นก็คือช่วงที่บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กเพื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะปรากฏให้เห็นทางร่างกายอย่างเด่นชัด รวมทั้งด้านจิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคมด้วย

อายุของวัยรุ่น

สุชา จันทน์เอม (2529) แบ่งอายุของวัยรุ่นไว้ดังนี้

วัยรุ่นตอนต้น (early adolescence) อายุ 13 - 15 ปี ร่างกายมีการเจริญเติบโตทางเพศอย่างสมบูรณ์ทั้งในเพศหญิงและชาย

วัยรุ่นตอนกลาง (middle adolescence) อายุ 15 - 18 ปี มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในร่างกาย จิตใจ และความนึกคิด

วัยรุ่นตอนปลาย (late adolescence) อายุ 18 - 21 ปี พัฒนาการเริ่มเข้าสู่วุฒิภาวะอย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งมักมีการพัฒนาด้านจิตใจมากกว่าทางร่างกาย

พัฒนาการของวัยรุ่น

พัฒนาการของวัยรุ่นแบ่งออกได้ 4 ด้าน คือ ร่างกาย จิตใจอารมณ์ สติปัญญาและสังคม

พัฒนาการทางกาย “พัฒนาการทางกายของวัยรุ่นจะเห็นได้อย่างชัดเจน อัตราการเจริญเติบโตทางร่างกายอย่างรวดเร็วนี้ประมาณได้ว่าน้ำหนักจะเพิ่มขึ้น ประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ และส่วนสูงจะเพิ่มขึ้นในอัตรา 25 เปอร์เซ็นต์” (Sidney, 1977)

เด็กผู้หญิงจะเข้าสู่วัยรุ่นก่อนเด็กผู้ชายประมาณ 1-2 ปี โดยเฉลี่ยแล้ว เด็กหญิงจะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นอายุ 12 ปีครึ่ง ส่วนเด็กชายจะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นเมื่ออายุ 14 ปี ในวัยนี้ การเจริญเติบโตของลักษณะทางเพศจะเห็นได้ชัดและเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ โดยเด็กหญิงจะมีประจำเดือน มีขนขึ้นบริเวณอวัยวะเพศและรักแร้ สะโพกและทรงอกขยาย ขณะที่เด็กชายจะมีการหลั่งน้ำอสุจิ มีขนขึ้นบริเวณอวัยวะเพศและรักแร้ ขนตามลำตัวและใบหน้าจะมากขึ้น มีหนวดเครา ไหล่ขยายกว้าง ลูกกระเดือกใหญ่ขึ้น มีการรัดตัวของกล้ามเนื้อ ไต ขาและน่องมาก เสียงแตกห้าว การทำงานอวัยวะภายในโดยเฉพาะต่อมไร้ท่อต่าง ๆ เช่น ต่อมไทรอยด์ ต่อมเพศ ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการมนุษย์ได้ทำหน้าที่อย่างเต็มที่ โดยขับฮอร์โมนออกมาเพื่อกระตุ้นให้อวัยวะบางแห่งของร่างกายทำงานได้ดียิ่งขึ้น

พัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ อารมณ์จะมีบทบาทต่อช่วงวัยรุ่นมาก ดังคำเปรียบเทียบกับที่ว่าวัยรุ่นคือวัยพายุบูแคม วัยแห่งความกดดัน วัยวิกฤต และวัยรุ่น

วัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์สูง บางครั้งเชื่อมั่นในตนเอง ไม่เชื่อฟังใคร แต่บางครั้งก็รู้สึกหดหู่ นวดกั้ว กังวลใจ การปรับตัวของชีวิตวัยรุ่นค่อนข้างสับสน อารมณ์แปรปรวนง่าย ความรู้สึกต่าง ๆ จะรุนแรงไม่ว่าจะเป็นความโกรธ ความรัก ความอิจฉาริษยา หรืออื่น ๆ วัยนี้จะเป็นวัยแห่งความอยากรู้อยากเห็น อยากทดลอง ต้องการเป็นอิสระ เชื่อมั่นรุนแรง ชอบสมาคมและมีจินตนาการมาก

พัฒนาการทางสติปัญญา เมื่อเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นเซลล์สมองของเด็กส่วนใหญ่พัฒนาใกล้เต็มที่แล้ว ทำให้การคิดอ่านของวัยรุ่นมีความสามารถเพิ่มขึ้น มีความกระตือรือร้นมากขึ้น ความจำดี ใช้ความคิดของตนได้อย่างมีเหตุผลและลึกซึ้ง แต่จะขาดความรอบคอบและยับยั้งชั่งใจ

พัฒนาการทางสังคม เนื่องจากวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง คือ เปลี่ยนแปลงทางกาย ความคิด และอารมณ์ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในการเข้าสังคมด้วย ส่วนใหญ่วัยนี้ต้องการความเป็นอิสระ ทำตัวเหินห่างจากสมาชิกในครอบครัว แต่จะติดกลุ่มเพื่อน ความรู้สึกใจ ไม่ชอบการรบกวนจากครอบครัว เริ่มสนใจเพศตรงข้าม

ความต้องการของวัยรุ่น

จากความคิดเห็นของนักจิตวิทยาและสังคมวิทยาของไทย เกี่ยวกับความต้องการของวัยรุ่นสามารถสรุปความต้องการของวัยรุ่นไทยได้ 4 ประการคือ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532)

1. ความต้องการเกี่ยวกับเรื่องเพศ นับตั้งแต่การมีเพื่อนต่างเพศไปจนกระทั่งความคิดเกี่ยวกับการมีคู่ครอง
2. ความต้องการได้รับอิสระ วัยรุ่นต้องการโอกาสในการที่จะมีอิสระในการคิด การตัดสินใจ และกระทำบางอย่างด้วยตนเอง
3. ต้องการการยอมรับนับถือจากสังคม โดยเฉพาะจากผู้ใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากวัยรุ่นอยู่ในระยะของการที่จะเริ่มเป็นผู้ใหญ่ หรือการได้รับความไว้วางใจจากผู้ใหญ่จะทำให้วัยรุ่นมีความภูมิใจในตนเอง
4. ความต้องการมีปรัชญาชีวิตหรืออุดมคติของตนเอง วัยรุ่นมักจะมองทุกสิ่งในชีวิตในแง่ของปรัชญา คือจะมองทุกอย่างในทางใดทางหนึ่งอย่างเอนเอียงมาก ถ้าชอบก็จะชอบมาก ถ้าไม่ชอบก็จะคัดค้านไม่ลื้มสุด และวัยรุ่นจะนับถือยึดถืออุดมคติที่เห็นว่าเป็นที่ถูกต้องอย่างมาก และจะมีการต่อสู้อย่างรุนแรงหากมีใครจะมาทำลายอุดมคติของตน

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เป็นเหตุให้วัยรุ่นนี้เป็นที่เปราะบางต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มากกระตุ้น โดยเฉพาะเรื่องเพศที่วัยรุ่นเกิดความต้องการและสนใจตามพัฒนาการ ดังนั้นวัยรุ่นจึงเป็นวัยที่ควรสนใจและให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการปรับตัวให้เข้ากับสภาพภายในของตนและสภาพแวดล้อมภายนอก ถ้าเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพวัยรุ่นก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติเรื่องเพศของวัยรุ่นชาย

ความหมายของทัศนคติ ทัศนคติ (attitude) มาจากคำว่า "aptus " ในภาษาลาติน แปลว่าเหมาะสม (Allport, 1967, p. 3) และคำว่าทัศนคตินี้ นักวิชาการหลายท่านอาจใช้คำว่า "เจตคติ " ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกัน

ฟิชเบียนและเอเซน (Fishbien & Ajzen, 1967, p. 8) กล่าวว่า ทัศนคติหมายถึง สภาพความพร้อมของสมองและประสาท การจัดระบบประมวลประสบการณ์ อธิติพลภายนอก หรือภายในที่มีต่อบุคคลในการที่ตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่อสภาวะการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ๆ

กู๊ด (Good, 1973, p. 49) กล่าวว่า ทัศนคติหมายถึง ความรู้สึกของคนเราที่มีความคิดเห็นต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ในด้านความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อสิ่งต่าง ๆ

การ์ลสมิธ และเซียร์ส (Garlsmith & Sears, 1960, p. 246 อ้างถึงใน คักดี สุนทรเสณี, 2531) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นสภาวะทางจิตและประสาทเกี่ยวกับความพร้อม ซึ่งเกิดขึ้นโดยอาศัยประสบการณ์เป็นตัวนำ หรือมีอิทธิพลเหนือการตอบสนองของแต่ละบุคคลที่มีต่อวัตถุและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

แอลพอร์ท (Gordon Allport, 1935 อ้างถึงใน ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2520, หน้า 1) กล่าวว่าทัศนคติหมายถึง สภาวะของความพร้อมทางด้านจิต ซึ่งเกิดขึ้นจากประสบการณ์ สภาวะความพร้อมนี้จะเป็แรงที่กำหนดทิศทางของปฏิกิริยาของบุคคลที่จะมีต่อบุคคล สิ่งของ หรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2521, หน้า 12) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นความรู้สึกของคนเรา ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นความรู้สึกว่าชอบหรือไม่ชอบ พอใจไม่พอใจต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เราเกี่ยวข้องอยู่ ทัศนคติเป็นสิ่งที่ชี้บอกทิศทางอาการแสดงออกของคนเราที่กระทำต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์ ทัศนคติจึงมีความสำคัญในการมีปฏิกิริยาได้ตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น บุคคล สิ่งของ การกระทำ สถานการณ์ และอื่น ๆ รวมทั้งทำที่ที่แสดงออกที่บ่งถึงสภาพของจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และทัศนคติเป็นนามธรรมและเป็นส่วนที่ทำให้เกิดการแสดงออกด้านการปฏิบัติ แต่ทัศนคติไม่ใช่แรงจูงใจ (motive) และแรงขับ (drive) หากแต่เป็นสภาพความพร้อมที่จะได้ตอบ และแสดงให้ทราบถึงแนวทางของการสนองตอบของบุคคลต่อสิ่งเร้า

ราชบัณฑิตสถาน (2526) ให้คำนิยามคำว่า ทำที่ ทัศนคติ เจตคติ ว่าหมายถึง แนวความคิดเห็น ความรู้สึก และกิริยาอาการที่มีต่อบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

จากความหมายของทัศนคติดังกล่าว พอสรุปได้ว่า ทัศนคติหมายถึงความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดๆ ซึ่งอาจเป็นบุคคล วัตถุสิ่งของ หรือเหตุการณ์ สภาพการณ์ต่างๆ ที่อาจจะเป็นไปในทางบวกหรือทางลบของแต่ละบุคคล เช่น ชอบ-ไม่ชอบ พอใจ-ไม่พอใจ เห็นด้วย-ไม่เห็นด้วย ยอมรับได้หรือยอมรับไม่ได้ เป็นต้น

องค์ประกอบของทัศนคติ ทัศนคติเป็นระบบที่มีความมั่นคงอันหนึ่ง ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการคือ (Freeman, 1970 p. 247 อ้างถึงใน คักดี สุทรเสถณี, 2531)

1. องค์ประกอบทางด้านการรู้ (cognitive component) เป็นความรู้ของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นการรับรู้เกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของ บุคคล หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ว่ารู้สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นได้อย่างไร รู้ในทางที่ดีหรือไม่ดี ทางบวกหรือทางลบ ซึ่งจะทำให้เกิดทัศนคติขึ้น

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก (affect component or feeling component) เป็นองค์ประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งถูกเร้าขึ้นจากการรู้นั้น เมื่อเราเกิดการรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว จะทำให้เราเกิดความรู้สึกในทางดีหรือไม่ดี ถ้าเรารู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ไม่ดี เราก็จะไม่ชอบหรือไม่พอใจในสิ่งนั้น

3. องค์ประกอบทางด้านแนวโน้มในเชิงพฤติกรรมหรือการกระทำ (action tendency component or behavioral component) เป็นความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้น ๆ ในทางใดทางหนึ่ง คือพร้อมที่จะสนับสนุน ส่งเสริม ช่วยเหลือ หรือในทางทำลาย ขัดขวาง ต่อสู้ เป็นต้น

คุณลักษณะของทัศนคติ ชุม ภูมิภาค (2523, หน้า 159-160) ได้แบ่งลักษณะของทัศนคติไว้ดังนี้

1. ทัศนคติเกิดจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์ มิได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เมื่อเด็กเกิดการเรียนรู้ย่อมจะมีความรู้สึกและความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้นั้น นั่นคือเกิดทัศนคตินั่นเอง

2. ทัศนคติเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ ถ้าสภาพแวดล้อม สถานการณ์ เหตุการณ์ เปลี่ยนแปลงไป ทัศนคติของบุคคลจะเปลี่ยนแปลงจากทัศนคติที่ยอมรับเป็นทัศนคติที่ไม่ยอมรับ หรือจากทัศนคติที่ไม่ยอมรับไปสู่ทัศนคติยอมรับก็ได้

3. ทัศนคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทั้งภายในและภายนอก เราสามารถทราบได้ว่าบุคคลมีทัศนคติในทางยอมรับหรือไม่ยอมรับ โดยการสังเกตพฤติกรรมที่บุคคลนั้นแสดงออก อาจแสดงออกด้วยคำพูดหรือสีหน้า ท่าทาง พอใจหรือไม่พอใจ

4. ทัศนคติเป็นสิ่งที่ซับซ้อน เพราะทัศนคติขึ้นอยู่กับการรับรู้ การรับรู้ การรับรู้ ความรู้สึก ความคิดเห็น อารมณ์ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ฉะนั้นจึงผันแปรได้

5. ทศนคติเกิดจากการเลียนแบบ ทศนคติสามารถถ่ายทอดออกไปสู่บุคคลอื่นได้ หากเราเห็นว่าพฤติกรรมของบุคคลที่เรายอมรับนั้นดีงาม จึงเลียนแบบเป็นเยี่ยงอย่าง

6. ทิศทาง ปริมาณ ความเข้มข้นของทศนคติ ปริมาณมีตั้งแต่พอใจอย่างยิ่ง ปานกลาง จนถึงไม่พอใจอย่างยิ่ง ความเข้มข้นก็แล้วแต่ว่าจะมีความรู้สึกสุดปลายไปด้านใด ทศนคติของบุคคลมีระดับความรุนแรงต่างกัน ส่วนทิศทางของทศนคติมี 2 ทิศทางคือ ทิศทางสนับสนุนหรือในทางบวก และทิศทางต่อต้านหรือในทางลบ

7. ทศนคติอาจเกิดขึ้นจากความมีจิตสำนึก หรือจากจิตใต้สำนึกก็ได้ เมื่อบุคคลเรียนรู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับอะไรก็จะมีจิตสำนึกที่สมบูรณ์ เพราะได้สังเกตเห็น คิด พิจารณาหาเหตุผลวิเคราะห์จนแน่ใจว่าถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร ประการใด ทศนคติที่เกิดขึ้นลักษณะนี้เรียกว่าเกิดจากจิตสำนึก ในบางกรณีทศนคติอาจเกิดขึ้นโดยปราศจากจิตสำนึกก็ได้ เป็นความรู้สึกต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นโดยมิได้มีการคิดพิจารณา ไตร่ตรองแต่อย่างใด เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ ห้ามพูดเกี่ยวกับเรื่องทางเพศจึงไม่กล้าพูดถึง เคยชินจนกระทั่งมีความรู้สึกว่า การพูดถึงเรื่องเพศเป็นเรื่องหยาบคาย ต่ำช้า น่าอาย มีทศนคติในทางที่ไม่ยอมรับโดยอัตโนมัติ โดยไม่รู้สึกรู้สาคือโดยปราศจากจิตสำนึก

8. ทศนคติมีลักษณะคงทนถาวรพอสมควร ทศนคติเกิดจากความรู้สึกที่สะสมมานานพอสมควร ถึงแม้ทศนคติเปลี่ยนแปลงได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าเปลี่ยนแปลงในระยะชั่วครู่ชั่วข้าม หรือในหนึ่งวัน ทศนคดีย่อมมีความคงทนยากที่จะเปลี่ยนแปลง มีความรู้สึกนึกคิดต่อสิ่งใดในลักษณะใดลักษณะหนึ่งก็จะมีความรู้สึกเช่นนั้นตลอดไป หรือว่าจะเปลี่ยนความรู้สึกได้ต้องใช้ เวลา กระทั่งสถานการณ์ เหตุการณ์ สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปเกิดการเรียนรู้ใหม่

9. บุคคลแต่ละคนย่อมมีทศนคติต่อบุคคลสถานการณ์สิ่งเดียวกันแตกต่างกันได้ ทั้งนี้แล้วแต่ประสบการณ์ของบุคคลนั้น

การวัดทศนคติ เนื่องจากทศนคติมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ดังได้กล่าวข้างต้น ดังนั้นการวัดทศนคติจึงต้องวัดทั้ง 3 องค์ประกอบ และจะต้องวัดเป็นภาพรวม ๆ โดยพิจารณาจากกระทำหรือพฤติกรรมเพียงอย่างเดียวของบุคคล (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2524) การวัดทศนคติมักจะมีข้อตกลงดังนี้ (ชวาล แพรัตกุล, 2526, หน้า 201-205)

1. การศึกษาทศนคติ เป็นการศึกษาความคิดเห็น ความรู้สึกของบุคคลที่มีลักษณะคงเส้นคงวา หรืออย่างน้อยเป็นความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่ไม่เปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาหนึ่ง

2. ทักษะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง ฉะนั้นการวัดทักษะจึงเป็นการวัดทางอ้อมจากแนวโน้มที่บุคคลจะแสดงออก หรือประพฤติปฏิบัติอย่างมีระเบียบแบบแผนคงที่ไม่ใช่พฤติกรรมโดยตรงของมนุษย์

3. การศึกษาทัศนคติของบุคคลนั้นไม่ใช่เป็นการศึกษาแต่เฉพาะทิศทางทัศนคติของบุคคลเท่านั้น แต่ต้องศึกษาถึงระดับความมากน้อย หรือความเข้มข้นของทัศนคตินั้น ๆ ด้วย

สำหรับการวัดทัศนคติในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง การวัดความรู้สึก ความเชื่อ ความนึกคิด เกี่ยวกับเรื่องเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ตามแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้องค์ประกอบของทัศนคติเป็นแนวทาง ผู้วิจัยเลือกใช้มาตรวัดทัศนคติแบบของลิเคิต (Likert Scale) โดยใช้ข้อความที่เป็นทั้งทางบวกและทางลบ ให้ผู้ตอบพิจารณาเลือกตอบเป็น 5 ทิศทาง คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ทัศนคติเรื่องเพศ

ทัศนคติทางเพศของบุคคลแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันไป พฤติกรรมทางเพศอย่างหนึ่งอาจเป็นที่ยอมรับในสังคมหนึ่ง แต่เป็นที่ผิดปกติน่ารังเกียจในอีกสังคมหนึ่ง นอกจากนี้ในทุกสังคมจะมีข้อจำกัดในการแสดงออกทางเพศ แมคคาร์รี (McCary, 1978 อ้างถึงในสุทัศน์จิณแพทย์, 2531) ได้กล่าวถึงอิทธิพลต่อทัศนคติทางเพศไว้ดังนี้

1. ศาสนาและเชื้อชาติ คำสอนและประสพการณ์ทางศาสนามีผลต่อความสำนึกผิดทางเพศ ผู้หญิงที่เคร่งครัดศาสนาจะมีอัตราของความเป็นพรหมจรรย์สูง

2. ช่วงเวลาในวัยหนุ่มสาวสังคมในปัจจุบัน ต้องใช้เวลาในการเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพยาวนานกว่าแต่ก่อน และหนุ่มสาวในปัจจุบันก็มีวุฒิภาวะทางร่างกายเร็วกว่าในอดีต อัตราของการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานจึงสูงกว่าในอดีต

3. ทักษะและประสพการณ์ทางเพศของบิดามารดา เด็กชายจะเลียนแบบทางเพศแห่งความเป็นชายจากบิดา ขณะเดียวกันเด็กหญิงจะเลียนแบบบทบาททางเพศแห่งความเป็นหญิงจากมารดา

4. ความรู้สึกผิดทางเพศ (sexual guilt) เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางเพศอย่างมาก ความรู้สึกผิดทางเพศจะเป็นตัวยับยั้งและจำกัดอิสระทางเพศ

5. บุคลิกภาพของบุคคล ชายหรือหญิงที่มีความภาคภูมิใจในตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง จะมีทัศนคติทางเพศที่ดี มีพฤติกรรมทางเพศด้วยความเชื่อมั่น กล่าวพูดกล้าคุยเกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างธรรมดา

เฮอร์ลิค (Hurlock, 1973 อ้างถึงในประสาธ อิศรปริดา, 2523 หน้า 151-152) ได้กล่าวถึงภาวะหรือเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางเพศในระยะวัยรุ่นว่า

1. ลักษณะการให้ความรู้เรื่องเพศโดยตรงไปตรงมาจากบิดามารดาหรือครูอาจารย์ จะช่วยให้เด็กเกิดทัศนคติที่ดีต่อเรื่องเพศ ในทางตรงกันข้ามที่บิดามารดาห้ามเด็ก หรือปิดหูปิดตาไม่ให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องเพศ ในลักษณะที่ถือว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องลามกอนาจาร มักมีผลให้เด็กเกิดทัศนคติที่ไม่ดีในเรื่องเพศ
2. ทัศนคติของบุคคลที่มีความสำคัญต่อเด็ก โดยปกติเรามักเลียนแบบทัศนคติของคนที่เรารักชอบ คนที่เราศรัทธาเลื่อมใส หรือคนที่เราคิดว่าเขามีความสำคัญ
3. ประสบการณ์ในวัยเด็ก ประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกในทางลบต่อเรื่องเพศมาตั้งแต่สมัยที่เป็นเด็ก พอถึงวัยรุ่นความรู้สึกเหล่านั้นจะพัฒนาขึ้นเป็นทัศนคติและค่านิยมที่ไม่ดีต่อเรื่องเพศ เป็นเหตุให้เขาหลีกเลี่ยงที่จะคบค้าสมาคมกับเพศตรงข้าม หรืออาจมีพฤติกรรมในลักษณะต่อต้านสังคมทางเพศ

จากทัศนะของบุคคลดังกล่าวสรุปได้ว่า บิดามารดา บุคคลในครอบครัว ครูอาจารย์ และกลุ่มเพื่อน มีอิทธิพลต่อการเกิดทัศนคติและบทบาททางเพศแก่เด็กเป็นพื้นฐาน และพัฒนาต่อไปในวัยผู้ใหญ่ ซึ่งจะได้รับอิทธิพลจากสถาบันอื่น ๆ ของสังคมต่อไป

บทบาทบิดาต่อทัศนคติเรื่องเพศของวัยรุ่นชาย

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท คำว่า "บทบาท" (role) มาจากคำว่า "บทบาทจากสังคม" (social role) ซึ่งนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย และมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน เช่น

โรบินซอน และสก็อต (Robinson & Scott, 1969, pp. 52-57 อ้างถึงใน ศุภาศิริ การิกานุจน์, 2541) ให้ความหมายว่า บทบาทหมายถึง พฤติกรรมที่กระทำตามความคาดหวังของคนส่วนใหญ่ที่ยึดถือไว้เป็นมาตรฐาน โดยที่ข้อบังคับนั้นจะกล่าวเฉพาะที่แต่ละคนจะต้องกระทำ

ไนล์ (Nye, 1974, p. 124 อ้างถึงใน รุจา ภูไพบูลย์, 2541, หน้า 69) ให้ความหมายของบทบาทว่าหมายถึง กลุ่มพฤติกรรมที่แสดงออกตามบรรทัดฐาน และตามความคาดหวังของบุคคลตามสถานภาพของบุคคลนั้น

รอย และโรเบิร์ต (Roy & Roberts, 1980, p. 260 อ้างถึงใน จาริศรี นิราษ, 2542, หน้า 12) ให้ความหมายของบทบาทว่า เป็นหน่วยของหน้าที่ทางสังคม เป็นพฤติกรรมที่คาดหวัง

ว่าบุคคลควรกระทำเมื่อดำรงอยู่ในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง บทบาทเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้น จากผลของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองและบุคคลอื่น

สุพัตรา สุภาพ (2534, หน้า 36) ได้กล่าวถึง "บทบาท" ไว้ว่า เป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ ตามสิทธิ และหน้าที่ของบุคคลในสถานภาพ หรือตำแหน่งนั้น เช่น ตำแหน่งพ่อ บทบาทก็คือต้องเลี้ยงลูก โดยที่บทบาทนี้มีการเปลี่ยนแปลง และมีความแตกต่างกันไปได้

ทัศนาศ นฤทอง (2525, หน้า 94) ให้ความหมายของบทบาทว่า เป็นรูปแบบของพฤติกรรม ซึ่งถูกกำหนดขึ้นตามผลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเองและบุคคลอื่นตามกระบวนการตามสังคม

เทพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ (2529, หน้า 6) ให้ความหมายของบทบาทว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมมาตรฐานที่คาดหวังว่าบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งเฉพาะโดยไม่คำนึงถึงความปรารถนา และข้อห้ามส่วนบุคคลที่บุคคลนั้นต้องประพฤติปฏิบัติในบทบาทนั้น

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า "บทบาท" หมายถึง แบบแผน หรือพฤติกรรมของบุคคลที่พึงกระทำตามสถานภาพ หรือฐานะของตนในสังคม โดยพฤติกรรมนั้นต้องสอดคล้องกับบรรทัดฐาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความคาดหวังของสังคม

แอลพอร์ต (Allport, 1968, pp. 181-184) ได้กล่าวว่าการแสดงบทบาทของบุคคลยังขึ้นกับองค์ประกอบ 4 ประการดังนี้

1. ความคาดหวังเกี่ยวกับบทบาท (role expectation) คือบทบาทที่สังคมคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติ เป็นบทบาทที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสังคม และเป็นไปตามสถานภาพที่บุคคลนั้นดำรงอยู่
2. การรับรู้ และเข้าใจบทบาทของบุคคล (role conception) มีความสอดคล้องกับสิ่งที่สังคมคาดหวังว่าบุคคลนั้นต้องปฏิบัติ
3. การยอมรับบทบาท (role acceptance) คือการยอมรับบทบาทของบุคคล ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากที่พิจารณาแล้ว เห็นว่าบทบาทนั้นเป็นของตนเอง มีความสำคัญต่อตนเอง และก่อให้เกิดความขัดแย้งกับแนวทางที่สังคมกำหนดไว้น้อยที่สุด
4. การปฏิบัติตามบทบาท (role performance) คือการปฏิบัติตามบทบาทของบุคคลซึ่งขึ้นกับองค์ประกอบทั้ง 3 ประการข้างต้น และการปฏิบัติตามบทบาทจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นกับระดับความเข้าใจ การรับรู้ และการยอมรับในบทบาทนั้น

นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวถึงองค์ประกอบของบทบาทในลักษณะอื่นๆ ดังนี้ เช่น บรูม และเซลนิค (Broom & Selnick, 1973, p.36) กล่าวถึงบทบาทว่าประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ

1. บทบาทในอุดมคติหรือสิ่งที่สังคมกำหนดไว้ (the socially prescribed or ideal role) เป็นบทบาทที่มีการกำหนดสิทธิหน้าที่ตามตำแหน่งทางสังคม
2. บทบาทที่ควรกระทำ (the perceived role) เป็นบทบาทที่แต่ละคนเชื่อว่าควรกระทำตามตำแหน่งที่ได้รับ ซึ่งอาจไม่เหมือนกับบทบาทในอุดมคติ หรืออาจแตกต่างกันในแต่ละบุคคล
3. บทบาทที่กระทำจริง (the performed role) เป็นบทบาทที่บุคคลกระทำไปจริงซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความคาดหวัง และการรับรู้ของแต่ละบุคคล ตลอดจนความกดดันและโอกาสในแต่ละสังคม ในระยะเวลาหนึ่งๆ และยังรวมไปถึงบุคลิกภาพและประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย

ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ จะทำการศึกษา “บทบาท” ตามความหมายของแบบแผนพฤติกรรมของบิดาที่กระทำตามฐานะของตนในสังคมในระยะครอบครัวมีบุตรวัยรุ่น ซึ่งมีพัฒนาการที่สำคัญคือการอบรมสั่งสอนบุตรในเรื่องเพศศึกษาโดยเป็นบทบาทที่บิดากระทำต่อบุตรชายจริงหรือบทบาทที่ควรกระทำ เช่น การพูดคุย การให้คำแนะนำ การให้การดูแล และการเป็นแบบอย่างในเรื่องที่เกี่ยวกับเพศศึกษา

ความสำคัญและบทบาทของบิดา ความสำคัญของบิดานั้น ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่มีชีวิตหนึ่งอุบัติขึ้นในครรภ์ของผู้เป็นมารดานั่นเอง การปฏิบัติตัวของบิดาต่อมารดา เริ่มตั้งแต่การตั้งครรภ์ โดยบิดาร่วมรับรู้อารมณ์ ความรู้สึกของผู้เป็นมารดา ความเป็นบิดามารดา เกิดความสุข ความพึงพอใจ ในขณะที่เดียวกันต้องร่วมรับผิดชอบกับชีวิตใหม่ที่ได้ออกกำเนิดขึ้นมาแล้ว และจะต้องพร้อมเสมอที่จะทำให้ผู้เป็นบุตรมีชีวิตต่อไปอย่างมีความสุข เป็นชีวิตที่มีคุณภาพและมีคุณค่าสำหรับสังคมต่อไป (สมหมาย เลหาะจินดา, 2538, หน้า 40-41)

ครอบครัวไทยสมัยก่อน บิดามีอำนาจในการปกครองบ้าน และมีหน้าที่หารายได้เลี้ยงดูครอบครัว โดยมีมารดาเป็นผู้อบรมสั่งสอนบุตร แต่ในปัจจุบันมีครอบครัวที่มารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้านกันมากขึ้น บทบาทของบิดาและมารดาก็เปลี่ยนแปลงไปคือบิดาต้องเข้ามาช่วยทำงานบ้าน หรือเลี้ยงดูบุตรมากขึ้น และนักสังคมศาสตร์ในต่างประเทศพบว่า บิดามีความสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จในการพัฒนาเด็ก โดยเน้นที่ (1) ความสำเร็จในการพัฒนาเด็กให้มีเอกลักษณ์ทางเพศที่เหมาะสม (2) ความสำเร็จในการเรียน (3) การพัฒนาทางจริยธรรม (จรรยา สุวรรณทัต, 2534) และผลของความสำเร็จนี้มีความสำคัญมากต่อการปรับตัวในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความสำเร็จในชีวิต ดังนั้นการที่เด็กจะเติบโตขึ้นมาเป็นคนที่รู้จักอะไรควร อะไรไม่ควรขึ้นอยู่กับที่บิดาสั่งสอน ครอบครัวที่ขาดบิดา หรือบิดาไม่สนใจบุตร

เท่าที่ควรจะทำให้บุตรขาดความอบอุ่น ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่สามารถเลียนแบบจากใครได้ ทำให้มีพฤติกรรมผิดปกติ เป็นปัญหาทางสังคมได้ (Lynn, 1974, pp. 97-109 อ้างถึงใน พิษณุพร ฐโงปการ, 2541, หน้า 40) จะเห็นได้ว่า บิดาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อบุตร ซึ่ง นักจิตวิทยาได้ให้ความสำคัญของบิดาที่จำเป็นไว้สำหรับบุตรดังนี้ (ทวีร์สมิ ธนาคม, 2524, หน้า 211)

1. บุตรจะให้เห็นแบบอย่างของบิดา เพื่อจะให้เห็นบทบาทของสามี และบทบาทของบิดาว่าเป็นอย่างไร ต้องมีความรับผิดชอบอย่างไรบ้าง
2. บุตรชายจะได้ทราบว่าเมื่อโตขึ้นจะปฏิบัติตนอย่างไร โดยการเลียนแบบบิดาซึ่งเป็นบุคคลที่เขานับถือ
3. บุตรหญิงจะได้รู้จักบทบาทของเพศชาย และหัดปรับตัวให้เข้ากับบทบาทนั้นได้
4. บิดา ช่วยปลูกฝังความเข้มแข็ง และความอดทนให้แก่บุตรได้
5. บิดาที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับบุตรชาย จะทำให้บุตรไม่กลัวบิดา สามารถพูดคุยกับบิดาได้อย่างเปิดเผย กล่าวที่จะขอคำแนะนำหรือคำปรึกษาจากบิดา
6. ความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุตรชายกับบิดา จะช่วยให้บุตรเรียนรู้วิธีผูกไมตรีกับชายอื่นที่ต้องคบหาสมาคมด้วย
7. การที่บุตรได้เห็นความเข้มแข็ง ลักษณะความเป็นหัวหน้าครอบครัว และการเป็นผู้นำในเรื่องต่าง ๆ จะทำให้บุตรเกิดความศรัทธา อายากเลียนแบบ

นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวถึงบทบาทบิดาไว้อีกหลายท่านได้แก่ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2539) กล่าวถึงบทบาทของบิดาไว้ดังนี้คือ การสั่งสอนฝึกหัด อบรมบ่มนิสัยให้บุตรเรียนรู้และเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตร การชื่นชมใจ ให้โอกาสบุตรได้พัฒนาตนเอง ทั้งทางด้านจิตใจและสุนทรียภาพ การว่ากล่าวตักเตือนโดยชี้แจงเหตุผล การแก้ไขปัญหาทางคุณธรรม และวัฒนธรรมเมื่อบุตรทำผิดพลาดด้วยวิธีการที่เหมาะสม

อัมพล สุอำพัน (2536) กล่าวถึง บทบาทของบิดาไว้ดังนี้คือ ปกป้องคุ้มครองครอบครัวและบุตร สร้างความอบอุ่นให้ครอบครัวและบุตร ทหารายได้ให้ครอบครัว เป็นผู้นำครอบครัว สร้างความสามัคคี สร้างอารมณ์ขัน และมีสันตนาการในครอบครัว เป็นสามีที่ดี ซื่อสัตย์ต่อภรรยา เป็นแบบอย่างเพศชายให้กับบุตร วางกฎระเบียบให้บุตร อบรมสั่งสอนบุตร และเป็นแบบอย่างที่ดีด้านอาชีพการงาน ความประพฤติ

มาลินี ไพบูลย์ (2538) กล่าวถึงบทบาทของบิดาไว้ดังนี้คือ ด้านการจัดหา ด้านการเลี้ยงดู ด้านการอบรมสั่งสอนทางสังคม ด้านสันตนาการ ด้านการแก้ปัญหา ด้านการปกป้อง

คุ้มครอง และด้านการเป็นแบบอย่างทางเพศ

สมหมาย เลหาะจินดา (2538) กล่าวถึงบทบาทของบิดาไว้ดังนี้คือ ให้ความรักความอบอุ่นแก่บุตร อบรมเลี้ยงดูบุตร เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตร เป็นกำลังทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัว และแบ่งเบาภาระในครอบครัว

นอกจากนี้บิดาควรเป็นเพื่อนที่ดีของลูกชาย การให้ความเป็นเพื่อนคือการให้เวลา ให้โอกาสบุตรพูดคุย ใช้เหตุผลในการอบรมสั่งสอน บิดาควรใกล้ชิดกับบุตรชายเป็นพิเศษเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น ให้ความรู้ที่ถูกต้องเรื่องเพศ เพราะบิดาคือแบบอย่างของความเป็นผู้ชายที่บุตรจะได้เรียนรู้ ไม่ใช่ให้บุตรเรียนรู้จากรุ่นพี่ หรือจากกลุ่มเพื่อนตัวเอง เพราะการเรียนรู้บางอย่างจะเป็นแบบผิดๆ กระทำการโดยการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หลักในการพูดคุยกับบุตรวัยรุ่นคือต้องตรงไปตรงมา สุภาพอ่อนโยน ธรรมชาติของวัยรุ่นนั้นเริ่มอยากแสดงความเป็นตัวของตัวเอง จะยอมรับฟังคำพูดเชิงแนะนำมากกว่าการสั่งให้ทำ ควรเปิดโอกาสให้บุตรกล้าพูดในสิ่งที่เขาอยากรู้ หวาดกลัว แล้วอธิบายให้เขาเข้าใจและมีความเป็นมิตร (พรพิมล เจียมนาคินทร์, 2539, หน้า 146) การที่บิดาจะพูดคุยกับบุตรวัยรุ่นในเรื่องเพศศึกษาได้นั้นนอกจากบิดาจะต้องมีความรู้เรื่องเพศดีแล้ว สัมพันธภาพระหว่างบิดากับบุตรวัยรุ่นก็เป็นสิ่งสำคัญ

ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรชายวัยรุ่นกับบิดา บุตรชายวัยรุ่นจะเคารพนับถือบิดาที่มีความรับผิดชอบ กระตือรือร้น เป็นผู้ที่มีปากมีเสียงในบ้าน และบิดาที่ทำตนให้เป็นคนสำคัญในบ้านทำให้บุตรชายอยากจำเป็นตัวอย่าง ถ้าบุตรชายกับบิดามีความสนใจงานบางอย่างหรือมีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น เล่นหรือออกกำลังกาย หรือทำงานอดิเรกร่วมกันก็อาจจะทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้ ในทางตรงกันข้าม บิดาที่ไม่ใจเย็นในขณะที่บุตรกำลังเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากบิดาจะทำให้บุตรไม่อยากเข้าใกล้บิดาอีกต่อไป แต่ถ้าทั้งคู่สนิทสนมกันดีก็จะเป็นโอกาสที่ได้พูดคุยกันอย่างถูกผู้ชายด้วยความเป็นมิตรอย่างมั่นใจ และไม่รู้สึกอับอาย เช่น เมื่อบุตรเกิดสงสัยเรื่องเพศ และเรื่องอื่นๆ เมื่อใดบุตรก็จะนึกถึงบิดาเป็นคนแรกที่จะเข้ามาคุยด้วย เพื่อจะได้คำตอบและคำปรึกษาที่ตรงและถูกต้อง ซึ่งคนอื่นจะเห็นเป็นเรื่องขบขัน สกปรกหรือหยาบโผนได้ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การศึกษาเรื่องเพศดำเนินไปไม่ได้ และเมื่อบุตรชายยอมรับฟังความคิดเห็นของบิดาเพื่อนำไปพิจารณาด้วยตนเองโดยไม่ได้โต้เถียงหรือขัดแย้งอย่างรุนแรงก็แสดงว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับบิดาดำเนินไปด้วยดี และบุตรจะเกรงไปไม่ได้ ถ้าเรามีโอกาสเช่นนี้กับบิดาของเขา เพราะเท่ากับช่วยให้เขาได้เรียนรู้วิธีการเข้าสู่สังคมสามารถสร้างความสัมพันธ์กับชายอื่นที่จะต้องศึกษาหรือทำงานด้วย หรือกับผู้บังคับบัญชาที่ต้องเคารพนับถือในอนาคตได้ (สมชาย ธีญธนกุล, 2526, หน้า 38)

160961

๑
๑/๓.๙๐๗/
๕๕๑๑๐
๑

ในสังคมไทยส่วนใหญ่ บิดาจะมีหน้าที่ทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว และงานอาชีพบางอย่างต้องเดินทางไปต่างถิ่น หรือต้องย้ายสถานที่ทำงานบ่อย โอกาสที่บิดาจะมีเวลาอยู่กับบุตรจึงน้อยกว่ามารดา บิดาจึงมอบภาระทั้งหมดในการเลี้ยงดูบุตรให้กับมารดาเป็นส่วนใหญ่ บิดาบางคนต้องแยกจากครอบครัวไปทำงานในจังหวัดไกลๆ อาจมีเวลาได้พบปะพูดคุยใกล้ชิดกับบุตรนานๆ ครั้ง ซึ่งอาจทำให้บุตรไม่กล้าที่จะพูดคุยหรือปรึกษากับบิดา และจากการศึกษาของ ศิริพร ลินธัน (2539) ที่ศึกษาบทบาทของบิดาในการดูแลและป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของบุตรชายวัยรุ่น โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรชายวัยรุ่นนั้น แม้ว่าบิดาสวนมากจะมีความรัก ความหวังดีต่ออนาคตของบุตร แต่การถ่ายทอดและแสดงออกนั้นค่อนข้างน้อย บิดาไม่ค่อยแสดงความรัก ให้เวลาซักถาม พูดคุยถึงชีวิตความเป็นไปของบุตรมากนัก ทั้งยังไม่ค่อยมีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันนั้น บุตรมักถูกเลี้ยงอย่างให้โตและพึ่งพาตนเอง มีมารดาเป็นคนดูแลอบรมสั่งสอน โดยบิดาจะทำเป็นตัวอย่าง คอยดูอยู่ห่างๆ ด้วยท่าทีที่ต้องการให้บุตรเกรงใจ มากกว่าท่าทีที่อ่อนโยนใกล้ชิด พร้อมให้ความช่วยเหลือ โดยคิดว่าจะทำให้บุตรเกรงและไม่กล้าทำผิด แต่กลับไม่ได้ทำให้บุตรรู้สึกเช่นเดียวกัน แม้บุตรทุกคนจะตอบว่ารักบิดาและรู้ว่าบิดารักและหวังดี แต่ก็รู้สึกว่าจะไม่ค่อยสนิทกัน เกรงกลัวจนไม่กล้าเข้าใกล้ มิใช่กลัวจนไม่กล้าทำผิด บุตรจะไม่อยากพูดคุยหรือปรึกษานานหรือกับบิดา เพราะคิดว่าพูดกันไม่ค่อยเข้าใจนัก กลับคิดว่าสนิทกับมารดามากกว่า เพราะมารดาเข้าใจทั้งที่มารดาชอบบ่น ที่สำคัญยังคิดว่าบิดาอาจรักตนน้อยกว่ามารดา ทั้งที่ในความรู้สึกของบิดานั้น รักบุตรมากเช่นเดียวกับมารดา นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของ พอตเตอร์ (Potter, 1976 อ้างถึงใน พรพรรณิศา เนื่องทวี, 2539) ที่ศึกษาครอบครัวไทยในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าบิดากับบุตรชายมีความสัมพันธ์กันอย่างอบอุ่น

ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรนั้นจะเป็นไปอย่างราบรื่นได้ ต้องมีความเข้าใจกัน การที่บุคคลจะเข้าใจกันได้นั้นต้องมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เพื่อจะได้รับรู้ถึงสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งคิด เช่นเดียวกับการสอนเพศศึกษาแก่บุตร สิ่งที่สำคัญนอกจากสัมพันธ์ภาพแล้ว การสื่อสารในครอบครัว โดยเฉพาะการสื่อสารเรื่องเพศ ถ้ามีการสื่อสารหรือการพูดคุยอย่างเปิดเผยในเรื่องเพศ และบุตรสามารถซักถามได้โดยไม่ถือว่าเป็นเรื่องผิดแล้ว ย่อมทำให้ทั้งบิดาและบุตรมีความเข้าใจกันมากขึ้น

การสื่อสารภายในครอบครัว ตามแนวคิดของแคนเทอร์ และเลห์ (Kantor & Lehr, 1976) ผู้เชี่ยวชาญการศึกษาวิจัยในสาขาการสื่อสารในครอบครัว ได้แบ่งคุณลักษณะหรือแบบวิธีของการสื่อสารในครอบครัวออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การสื่อสารในครอบครัวแบบปิด (closed family communication)
2. การสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด (open family communication)
3. การสื่อสารในครอบครัวแบบปล่อย (random family communication)

การสื่อสารในครอบครัวแต่ละแบบมีข้อดีและข้อด้อยในตัวเอง และอาจเป็นแบบวิธีสร้างสรรค์หรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับการเลือกสรรมาใช้ในแต่ละสถานการณ์

1. การสื่อสารในครอบครัวแบบปิด หมายถึงแบบวิธีการเลือกสื่อสารในครอบครัวที่เข้มงวด มีการวางระเบียบกฎเกณฑ์อย่างรัดกุม ผู้ที่กำหนดกฎเกณฑ์คือผู้ที่มีอำนาจสูงสุดซึ่งมักจะ ได้แก่ บิดา ผู้กำหนดกฎเกณฑ์จะเป็นผู้ให้คำแนะนำและควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว ประเด็น การสนทนา และข้อมูลข่าวสารที่ผ่านสื่อต่าง ๆ เข้ามาจะต้องถูกกั้นกรองด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามบรรทัดฐานของครอบครัว ซึ่งจะกำหนดว่าอะไรบ้างที่สมาชิกควรจะได้ประสบพบเห็น และอะไรบ้างที่ไม่ควร

ในครอบครัวแบบนี้ เด็กที่อ่อนน้อมง่ายจะได้รับรางวัลเป็นสิ่งตอบแทน ในทางตรงกันข้ามก็ใช้การลงโทษสำหรับเด็กที่ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ เรื่องของเวลามักเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดในครอบครัวแบบนี้ ว่ามีการวางระเบียบในเรื่องเวลาไว้อย่างเคร่งครัด มีตารางเวลาสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน และทุกคนต้องรักษาระเบียบ เช่น จะต้องกลับถึงบ้านไม่เกิน 17.00 น. จะต้องเข้านอนก่อน 22.00 น. ข้อความที่ผู้ใหญ่มักพูดกับเด็กในครอบครัวแบบนี้ ได้แก่ ข้อความในทำนองชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเกียรติยศของวงศ์ตระกูล

ข้อดีของครอบครัวแบบปิดคือ ครอบครัวแบบนี้มักจะแก้ไขสถานการณ์ที่ยุ่งยากได้ โดยอาศัยวิธีการเชิงอำนาจนิยมซึ่งมีคุณประโยชน์หลายประการ ประการแรก การใช้อำนาจนิยมมักจะเน้นให้เกิดประสิทธิผล ประการที่สอง วินัยและการควบคุมพฤติกรรม สามารถให้ความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัยแก่สมาชิกได้เป็นอย่างดี ในกรณีที่สมาชิกประพฤติตามครรลองของกฎระเบียบ ประการต่อมา การใช้ทรัพยากรในครอบครัวแบบนี้ มักจะมีการจัดสรรอย่างรอบคอบไม่ปล่อยให้แต่ละคนทำตามอำเภอใจ ส่วนข้อเสียของครอบครัวแบบปิดคือทำให้บุตรหลานไม่มีอิสระอย่างเต็มที่ ปิดกั้นตนเองจากโลกภายนอก ดำเนินกิจวัตรประจำวันอย่างเต็มไปดด้วยข้อกำหนด

2. การสื่อสารในครอบครัวแบบเปิด หมายถึงแบบวิธีการสื่อสารในครอบครัวที่สมาชิกแต่ละคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจความเป็นไปต่าง ๆ ภายในครอบครัวสูง แต่ละคนมีบทบาทค่อนข้างมากและมีความยืดหยุ่นสูง แม้ว่าโดยปกติแล้วบิดามารดาจะมีอำนาจในบ้านมากกว่าบุตร แต่ก็มีความเฉพาะที่จำเป็น กฎระเบียบของครอบครัวเป็นสิ่งที่ผ่อนผันและเปลี่ยนแปลงได้

ง่าย เช่น เวลาจร่วมรับประทานอาหารเย็นอาจเปลี่ยนแปลงโดยการตัดสินใจของคนส่วนใหญ่ในบ้าน หรือบางคนอาจจะไม่มารับประทานอาหารที่บ้านก็ได้ ประเด็นต่าง ๆ เป็นเรื่องที่พูดคุยถกเถียงได้ การโน้มน้าวใจเป็นวิธีการที่บิดามารดามักใช้ได้ผลดีกว่าการแสดงอำนาจเหนือบุตรทุกคนมีสิทธิที่จะเสนอ ร่วมตัดสินใจและดำเนินการได้ ครอบครัวแบบนี้มีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกมาก พร้อมกันนั้นก็รับอิทธิพลจากภายนอกอยู่เสมอ ไม่มีการสกัดกั้นข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ที่ล้นหลามสู่ครอบครัวเหมือนครอบครัวแบบปิด

ข้อดีของครอบครัวแบบเปิดคือ สมาชิกแต่ละคนมีสิทธิที่จะปรับความต้องการของตนเองให้ตรงกับครอบครัว เพราะใช้วิธีการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจและยึดถือเสียงข้างมากเป็นสำคัญ แต่ละคนสามารถมีอิทธิพลต่อครอบครัวได้ ครอบครัวแบบเปิดให้อิทธิพลแต่ละบุคคลในการเจริญเติบโตสูง ทั้งทางด้านอารมณ์ สังคมและสติปัญญา อย่างไรก็ตามข้อเสียของครอบครัวประเภทนี้ก็มี ได้แก่ การมีสภาพต่อการแตกแยก ขาดความปรองดอง เพราะต่างก็ยึดมั่นในความคิดเห็นของตน เมื่อมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นสมาชิกในครอบครัวมักมีที่รู้มานะที่จะเอาชนะกัน การหวังที่จะอาศัยเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งนั้นพอจะเป็นไปได้ แต่การหวังที่จะให้ทุกคนเห็นพ้องต้องกันเป็นเอกฉันท์นั้นเป็นไปได้ยาก

3. การสื่อสารในครอบครัวแบบปล่อย หมายถึง แบบวิธีการสื่อสารในครอบครัวที่สมาชิกแต่ละคนสามารถทำอะไรตามที่ตนต้องการได้ กฎระเบียบต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวแบบนี้เป็นไปตามสบายในแบบฉบับของแต่ละคน เรื่องที่แต่ละคนสนใจมักเป็นเรื่องในปัจจุบัน ไม่มีเป้าหมายระยะยาวสำหรับอนาคต การใช้ทรัพยากรหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในครอบครัวแบบนี้มักเป็นไปเพื่อจัดการกับปัญหาเฉพาะหน้า ครอบครัวแบบนี้ติดต่อกับบุคคลภายนอกสูง และรับอิทธิพลจากภายนอกมากตามอริยาไยของสมาชิกแต่ละคน ความเป็นอยู่เป็นไปตามความพอใจของแต่ละคน เช่น ในขณะที่คนอื่น ๆ นอนหลับ อาจจะมียางคนทำงานหรือรับประทานอาหาร เวลาอาหารแต่ละมื้อไม่คงที่ ขึ้นอยู่กับการจัดการในชีวิตประจำวันของสมาชิกแต่ละคน

สำหรับเรื่องเพศแล้วบิดาควรพูดคุยกับบุตรอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา เป็นเสมือนเพื่อนคนหนึ่งของบุตร เป็นที่ปรึกษาที่ดีแก่บุตร ไม่ปิดกั้นความอยากรู้ของบุตรแต่ควรอธิบายให้บุตรเข้าใจ บุตรจะได้ไม่แสวงหาความรู้จากที่อื่น และแม้ว่าบุตรจะได้ความรู้จากที่อื่นด้วยแต่ถ้าบุตรมีข้อสงสัย บุตรจะได้มาปรึกษาถามข้อเท็จจริงจากบิดา ซึ่งบิดาสามารถแก้ไขในสิ่งที่บุตรรู้มาผิด ๆ ได้

บทบาทบิดาในการสอนเพศศึกษาแก่บุตรชายวัยรุ่น

ครอบครัวเป็นกลุ่มบุคคลที่อยู่ร่วมกันมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างมีขอบเขตของสิทธิและหน้าที่ และมีความสัมพันธ์กันตามบทบาทของแต่ละคนในครอบครัว การศึกษาบทบาทในครอบครัวจึงเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากทำให้สามารถประเมินปัญหาของครอบครัว และวิเคราะห์แนวทางแก้ไขปัญหาได้ ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวมีความสามารถแสดงบทบาทได้อย่างเหมาะสมนั้น นอกจากจะมีผลทำให้สมาชิกนั้นประสบความสำเร็จในหน้าที่ตนแล้ว ยังทำให้ครอบครัวประสบความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่จำเป็นด้วย (รุจา ภูไพบูลย์, 2541, หน้า 68)

สุชาติ โสมประยูร และวรรณ โสมประยูร (2541, หน้า, 205-209) ได้เสนอหลักการสอนเรื่องเพศกับบุตรไว้ 10 ข้อ ดังนี้

1. ควรมีความเชื่อมั่นในคุณค่าของการสอนเรื่องเพศ และรู้ความมุ่งหมายของการอบรมสั่งสอน การสอนเรื่องเพศควรเริ่มตั้งแต่วัยทารก และต่อเนื่องสัมพันธ์กันเรื่อยไปจนถึงวัยรุ่น หรือตลอดชีวิตการเรียนรู้ของเด็ก สำหรับในเด็กเล็ก ๆ ควรจะได้เน้นในเรื่องทัศนคติ หรือความรู้สึกที่ดีต่อเรื่องเพศให้มาก ก่อนที่เด็กจะชวนขวนขวายหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อเด็กจะได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ไปในทางที่ถูกต้อง และเหมาะสม ในขณะที่เขาต้องเจริญเติบโตขึ้น
2. ควรคำนึงถึงวิธีสอนให้มากพอ หรือมากกว่าเรื่องราวที่จะสอน เพราะนอกจากความรู้ที่เด็กจะได้รับแล้ว องค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยกระตุ้นให้คนสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติอย่างได้ผลนั้น ได้แก่ ความสนใจ ความเลื่อมใสศรัทธา ค่านิยม ความนิยมชมชอบ และความรู้สึกต่าง ๆ เราเรียกว่า ทัศนคติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เด็กจะได้รับจากกระบวนการสอนที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้มากกว่า
3. ความรู้ถึงการเจริญเติบโต และพัฒนาการของเด็กวัยเล็ก และเด็กวัยรุ่น จะช่วยทำให้พ่อแม่เข้าใจ และยอมรับการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความประพฤติ หรือพฤติกรรมบางอย่าง รวมทั้งยอมรับความสนใจ และความต้องการในเรื่องเพศของเด็ก รวมทั้งต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่ต่างไปจากครั้งที่พ่อแม่ยังเป็นวัยรุ่นด้วย
4. ควรสอนให้ตรงตามความสนใจ และความต้องการของเด็ก รวมทั้งปัญหาในเรื่องเพศของเด็กด้วย ซึ่งความสนใจกับความต้องการและปัญหาจะเปลี่ยนแปลงไปตามระดับของอายุ หรือความเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก การยึดเยียดให้เด็กมีความรู้ และประสบการณ์เกินความจำเป็น หรือก่อนที่จะถึงเวลาอันสมควร บางครั้งอาจเกิดผลร้ายได้มากกว่าเป็นผลดี
5. ควรตอบคำถามทุก ๆ ข้อที่เด็กถาม พ่อแม่ต้องชวนขวนขวายหาความรู้เรื่องการตอบคำถามทางเพศ และควรที่จะตอบทุกข้อที่เด็กถาม ในการตอบไม่ควรแสดงอาการระคายกายหรือ

แสดงอารมณ์ไม่พอใจ ควรพูดคุยด้วยอาการที่ปกติธรรมดา ใช้ภาษาง่าย ๆ ตอบตรงไปตรงมา ตอบในเรื่องที่เด็กพอเข้าใจได้ และต้องไม่โกหก

6. ควรช่วยให้เด็กเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงทางเพศ เพราะพัฒนาการทางเพศก็เป็น การเจริญเติบโตเหมือนกับการพัฒนาการด้านอื่น ๆ โดยเน้นในเรื่องธรรมชาติที่ดีงาม มีความสุข มีเกียรติและศักดิ์ศรี และมีความภาคภูมิใจในเพศของตน เมื่อถึงเวลาที่เด็กมีปัญหาเรื่องการ เปลี่ยนแปลงทางเพศ เด็กจะได้ไม่วิตกกังวลจนเกิดผลเสียหาย แต่จะช่วยให้เด็กสามารถปรับตัว ได้ดีกว่าการที่จะบอกให้เด็กรู้เอาเมื่อการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ได้เกิดขึ้นแล้ว

7. การอบรมสั่งสอนควรจะเป็นไปอย่างเปิดเผย และถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา เป็นเรื่อง ธรรมชาติของคนเรา ให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับภาษาที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องเพศ เมื่อใช้ภาษาสุภาพ ก็น่าจะพูดคุยกันได้เหมือนกับพูดคุยในเรื่องอื่น ๆ นอกจากนั้น ควรพาเด็กไปเที่ยวดูสัตว์ต่าง ๆ เพื่อดูความแตกต่างทางด้านกายวิภาค หรืออาจให้เด็กอ่านหนังสือเกี่ยวกับเรื่องเพศศึกษาที่ ถูกต้อง และเหมาะสมตามสมควร

8. การฝึกเด็กให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ หรือรู้จักประกอบกิจกรรมสันทนาการ เพื่อเป็นการเบี่ยงเบนแรงดันทางเพศให้ออกไปในรูปอื่น ๆ เช่น ส่งเสริมให้เด็กเล่นกีฬา ให้ รู้จัก ทำงานอดิเรก ประกอบกิจกรรมสันทนาการประเภทอื่น ๆ

9. ควรส่งเสริมให้เด็กได้ยอมรับความจริงในเรื่องเพศของตัวเอง และมีทัศนคติที่ดีต่อ เพศตรงข้าม ให้เด็กรู้จักเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งเพศ มีความภูมิใจในเพศของตัวเอง และรู้จักให้ เกียรติ และเห็นความสำคัญของเพศตรงข้าม

10. บิดามารดาควรเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่เด็ก ในการสร้างบรรยากาศที่ดี และอบอุ่น มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีภายในสมาชิก และต้องแสดงให้ลูก ๆ รู้สึกว่าพ่อแม่รักลูก เข้าใจลูก ปรารถนาที่จะช่วยเหลือ และจะเป็นที่ปรึกษา หรือที่พึ่งพิงที่ดีได้ตลอดไป

นอกจากนี้ในช่วงวัยรุ่นจะมีพัฒนาการทางเพศที่สำคัญที่บิดาควรสอนให้แก่บุตร มีดังต่อไปนี้คือ

1. การเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางเพศ เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนต้น ฮอริโมนเพศจะ กระตุ้นให้มีการพัฒนาของลักษณะทางเพศและอวัยวะเพศที่เรียกว่าลักษณะทางเพศขั้นที่สอง (secondary sex characteristics) ขึ้น (สุวดี ศรีเลณวัตติ, 2534) โดยในเด็กผู้ชายจะมีการเจริญ เติบโตของกล้ามเนื้อ มีเสียงห้าวขึ้นจากการที่มีลูกกระเดือกใหญ่ขึ้น และมีสายเสียงหนาขึ้น มี กลิ่นตัว มีขนขึ้นที่หัวหน่าว มีหนวด เคราและขนที่รักแร้ มีการเพิ่มขนาดของลูกอัณฑะ และ ขนาดขององคชาติ รวมทั้งความสามารถในการร่วมเพศและหลั่งน้ำอสุจิด้วย (สุวทนา อารีพรรค,

2534 ; Neinstein, 1991) การหลั่งน้ำอสุจิกครั้งแรกมักจะเกิดหลังการเจริญของอวัยวะเพศ ประมาณ 1 ปี แต่ในน้ำอสุจินี้จะยังไม่มีตัวอสุจิที่สามารถทำให้เกิดการตั้งครรภ์ได้ จนกว่าวัยรุ่น จะมีอายุประมาณ 15-16 ปี หรือหลังจากนั้น (เพ็ญศรี พิชัยสนธิ, 2528) การหลั่งน้ำอสุจิใน วัยรุ่นชายนั้น ส่วนใหญ่มักจะมีประสบการณ์ในเรื่องน้ำอสุจikelื่อนในเวลากลางคืนหรือฝันเปียก (nocturnal emission or wet dream) ซึ่งมักจะมีควมถี่ในการฝันเปียกแตกต่างกันตั้งแต่ไม่เคย ฝันเปียกเลยจนถึงฝันเปียกสัปดาห์ละหลายๆครั้ง วัยรุ่นชายที่มีการฝันเปียกบ่อยๆ ไม่ถือเป็น ความผิดปกติ เพราะอาจเนื่องมาจากสาเหตุหลายอย่าง เช่น ได้รับการกระตุ้นทางเพศมากเกินไป มีกิจกรรมทางกายหรือออกกำลังกายไม่เพียงพอ และขาดการสนองตอบต่อความสนใจที่เด็ก ผู้ชายทั่วไปควรจะได้รับ (สุชาติ โสมประยูร, และวรวรณี โสมประยูร, 2525) นอกจากนี้วัยรุ่น ชายประมาณร้อยละ 40-50 อาจมีเต้านมใหญ่อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงสมดุลระหว่าง ฮอโมนเพศในร่างกาย แต่จะหายไปภายใน 2 ปี (สุวิทนา อารีพรรค, 2534) ส่วนในวัยรุ่น หญิงนั้น จะมีการเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางเพศคือมีการเติบโตของเต้านม มีขนที่หัวเหน่า มี การพัฒนาของอวัยวะเพศ และอวัยวะสืบพันธุ์ภายในรวมทั้งมีประจำเดือนครั้งแรก ซึ่งจะเร็วหรือ ช้าขึ้นอยู่กับกรรมพันธุ์ สุขภาพร่างกาย การรับประทานอาหาร และสภาวะแวดล้อมบางอย่าง โดยเฉลี่ยอายุประมาณ 11 ปี (ประยูรศรี มณีสร, 2532) นอกจากนี้ประจำเดือนในวัยรุ่นหญิง ปีแรกมักไม่ค่อยสม่ำเสมอและไขก็มักไม่สุก แต่ถ้ามีไขสุกก็อาจทำให้ตั้งครรภ์ได้ถ้ามีเพศสัมพันธ์ (สุวิทนา อารีพรรค, 2534)

ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางเพศของวัยรุ่นชายและหญิงนั้นจะเกิดขึ้นไม่พร้อม กันโดยวัยรุ่นหญิงจะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าวัยรุ่นชายประมาณ 1-2 ปี และแม้ในเพศเดียวกันก็ตามก็ยังมีมีการเปลี่ยนแปลงไม่พร้อมกันอีกด้วย ขึ้นอยู่กับลักษณะหรือแบบแผนความ เจริญเติบโตของแต่ละคน (ประยูรศรี มณีสร, 2532 ; สุชาติ โสมประยูร และวรวรณี โสมประยูร, 2541) การเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางเพศดังกล่าวแล้วนั้น ทำให้วัยรุ่นต้องรู้จักดูแลสุขอนามัย ทางเพศโดยการรักษาความสะอาด หลีกเลี่ยงอันตรายจากการชอกช้ำ อักเสบและติดเชื้อ และ รู้จักสังเกตความผิดปกติเกี่ยวกับลักษณะและหน้าที่ของอวัยวะสืบพันธุ์ของตนเองตั้งแต่ระยะแรกๆ โดยในเพศชายควรทำความสะอาดอวัยวะเพศทุกวัน วันละ 2 ครั้ง เข้า-เย็น ด้วยน้ำสบู่แล้วเช็ดให้ แห้ง โดยเฉพาะบริเวณคอและใต้หนังหุ้มปลายองคชาต รูดหรือดึงหนังหุ้มปลายองคชาตเพื่อทำ ความสะอาดส่วนที่อยู่ข้างใต้ เปลี่ยนกางเกงในทุกวันและไม่ใช้กางเกงในหรือกางเกงที่รัดแน่น เปียกชื้น หลีกเลี่ยงการสัมผัสทางเพศ และถ้าเกิดความผิดปกติ เช่น มีหนองไหลออกมาจากท่อ ปัสสาวะ มีผื่นแผล เนื้อออก คันที่บริเวณอวัยวะเพศ ปัสสาวะบ่อย แสบ ชัด หรือน้ำปัสสาวะ

ขุน ต้องรีบให้แพทย์ตรวจรักษา อย่าซื้อยารับประทานเองเพราะอาจทำให้ไม่หายขาดและมีอาการเรื้อรังได้

สำหรับในเรื่องนี้บิดาควรพูดคุยและเอาใจใส่บุตร สังเกตถึงการเปลี่ยนแปลงของบุตร อธิบายให้บุตรคลายความกังวลกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่เกิดขึ้นว่าเป็นเรื่องปกติของทุกคน จะทำให้บุตรมีความรู้สึกที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น ซึ่งจะส่งผลต่อทัศนคติ และการปฏิบัติตัวของบุตรต่อไป

2. แรงผลักดันทางเพศ อิทธิพลของฮอร์โมนเพศที่ทำให้มีการพัฒนาลักษณะทางเพศนั้น ขณะเดียวกันก็กระตุ้นให้เกิดแรงผลักดันทางเพศ (sex drive) ที่จะมีผลให้เด็กวัยรุ่นเริ่มมีความรู้สึกหรือมีอารมณ์ทางเพศเกิดขึ้น โดยความรู้สึกทางเพศนี้จะแทรกอยู่ในความคิดฝัน ความคิด และพฤติกรรมของวัยรุ่น ส่วนใหญ่จะคิดฝันถึงสิ่งที่กระตุ้นอารมณ์เพศ เมื่อวัยรุ่นมีความรู้สึกทางเพศจะมีความรู้สึกว่าเป็นเรื่องไม่ดี นำอับอาย เป็นเรื่องที่ต้องซ่อนเร้น (อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม และสุวรรณ วรวรรณ, 2530) วัยรุ่นบางคนจะใช้กลไกทางจิตเพื่อยับยั้งอารมณ์เพศ ได้แก่การเปลี่ยนแรงกระตุ้นทางเพศไปเป็นความคิดฝันที่บริสุทธิ์ขึ้น เช่น ออกมาในรูปแบบทกลอน การบันทึกความคิดฝันของตนในสมุดบันทึกประจำวัน รวมทั้งการเบนความสนใจไปทางด้านวิชาการ (สุวิทนา อารีพรรค, 2534) แต่ทางออกของแรงผลักดันทางเพศที่พบมากในวัยนี้คือ การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง (Murry & Zentner, 1993) ที่แม้จะพบได้ในทั้งสองเพศแต่ส่วนมากจะพบว่าวัยรุ่นชายมีการสำเร็จความใคร่มากกว่าวัยรุ่นหญิง (Whaley & Wong, 1987) ซึ่งการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองมีประโยชน์ต่อการพัฒนาทางเพศ จิตแพทย์ถือว่าเป็นสิ่งปกติและจำเป็นสำหรับการควบคุมแรงผลักดันทางเพศ แต่ต้องกระทำโดยพอเหมาะพอควรและสามารถยับยั้งใจได้เมื่ออยู่ในสถานะที่ไม่สมควรกระทำ แต่อย่างไรก็ตามวัยรุ่นบางคนก็ควบคุมความต้องการทางเพศของตนโดยการหลีกเลี่ยงหรือไม่ติดต่อกับเพศตรงข้าม พยายามกดความต้องการทางเพศของตนโดยสนใจงานอดิเรก กีฬา ดนตรี หรือศิลปะ ซึ่งถ้าการปรับตัวนี้เป็นอยู่ชั่วคราวก็ถือว่าเป็นปกติ (อนเนก อารีพรรค และสุวิทนา อารีพรรค, 2525)

ฟรอยด์ (Freud, อ้างถึงในสุชา จันทน์เอม, 2540) ได้กล่าวว่าแรงผลักดันอันยิ่งใหญ่ของมนุษย์ที่กระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมต่างๆ คือ ความต้องการในทางเพศ ซึ่งมนุษย์ไม่กล้าแสดงออกมาโดยตรง จึงเก็บกดอยู่ในระดับจิตไร้สำนึก (unconscious mind) เขาจึงได้แบ่งระยะพัฒนาการของมนุษย์ออกเป็น 5 ระยะ ดังนี้

1. ระยะปาก (oral stage) ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ปี เป็นระยะที่เด็กใช้ปากทำให้เกิดความสุข ความพอใจ

2. ระยะทวารหนักหรือขั้วถ่าย (anal stage) อายุ 2-3 ปี เป็นระยะที่เด็กได้รับความพึงพอใจถ้าได้ขั้วถ่าย

3. ระยะอวัยวะเพศ (phallic stage) อายุ 3-6 ปี เป็นระยะที่เด็กสนใจอวัยวะเพศของตน และพึงพอใจในการจับต้องอวัยวะเพศ

4. ระยะแฝงหรือระยะพัก (latency stage) เด็กชาย 6 ปี – เริ่มเข้าสู่วัยรุ่น เป็นระยะที่เด็กกำลังเพ่งความสนใจไปอยู่ที่พัฒนาการด้านสติปัญญาและทางด้านสังคม

5. ระยะสนใจเพศตรงข้าม (genital stage) ตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงวัยผู้ใหญ่ ในขั้นนี้เด็กจะสนใจเพศตรงข้าม ต้องการมีเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม

ดังนั้นบิดาควรพูดคุยในเรื่องเหล่านี้เช่น การฝันเปียก การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นเรื่องปกติของเด็กชายเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น โดยบิดาต้องพูดคุยกับบุตรอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา และตอบข้อซักถามของบุตรอย่างจริงใจ จะทำให้บุตรเกิดความไว้วางใจและจะปรึกษาบิดาเมื่อมีปัญหา

3. **บทบาททางเพศ** การเรียนรู้เอกลักษณ์และบทบาททางเพศจะเริ่มตั้งแต่วัยเด็กและจะพัฒนาถึงขั้นสูงสุดเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น โดยวัยรุ่นจะมีความคิดชัดเจนเกี่ยวกับลักษณะและบทบาทของเพศหญิงและชายจะมีการปรับพฤติกรรมและทัศนคติให้ตรงกับเพศของตนเอง ซึ่งขึ้นอยู่กับอิทธิพลของพัฒนาการด้านสติปัญญา และการเรียนรู้จากสังคม เช่น ครอบครัว เพื่อน หรือสื่อต่างๆ (Foster, Hunsberger & Anderson, 1989)

วัยรุ่นชายจะมีการปรับพฤติกรรมให้เป็นผู้นำเข้มแข็ง แสดงบทบาทเพศชายโดยการรู้จักปกป้องและให้เกียรติเพศตรงข้าม ส่วนวัยรุ่นหญิงจะเรียนรู้การแสดงบทบาทของเพศหญิงเช่น มีกิจกรรมยามราตรีที่เรียบร้อย อ่อนหวาน เป็นกุลสตรี รับผิดชอบงานบ้าน เป็นต้น

ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริกสัน (Erikson, 1953 อ้างถึงใน สุชา จันทน์เอม, 2540) ได้เน้นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีต่อขั้นพัฒนาการต่างๆ ซึ่งแบ่งเป็น 8 ขั้นนั้น วัยรุ่นจะอยู่ในระยะพัฒนาการขั้นที่ 5 คือขั้นพัฒนาความมีเอกลักษณ์ของตนเองกับความไม่เข้าใจตนเอง (identity vs. role diffusion) เป็นระยะที่สนใจเรื่องเพศ รู้จักว่าตนเองเป็นใคร มีความสามารถหรือความถนัดทางใด รู้ว่าตัวเองมีความเชื่ออย่างไร ต้องการอะไร แต่ถ้าเด็กมีความรู้สึกไม่เข้าใจตนเองจะเกิดความสับสน พบกับความขัดแย้ง และประสบความล้มเหลวในการทำงาน ซึ่งเด็กวัยรุ่นชายจะเรียนรู้บทบาททางเพศได้จากการเป็นแบบอย่างของบิดา ดังที่นายแพทย์อัมพล สุอำพัน (2536) ได้กล่าวไว้ว่า บุตรชายที่ได้ใกล้ชิดบิดา จะเลียนแบบท่าทางความคิดพฤติกรรม ลักษณะความเป็นชาย และลักษณะแนวความคิดของความเป็นสุภาพบุรุษ

จากบิดาทำให้เติบโตเป็นชายสมชาย ซึ่งได้มีการศึกษาพบว่าพัฒนาการของลักษณะความเป็นชายในบุตรชาย มีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะความเป็นชายของบิดา และการมีส่วนร่วมของบิดาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยความรัก ความอบอุ่นและให้การสนับสนุน (Billar, 1981 อ้างถึงใน พงษ์สุดา รัตนมาศมงคล, 2533) ดังนั้นบิดาควรให้ความสำคัญและสนับสนุนบุตรในเรื่องนี้

4. พฤติกรรมทางเพศ

4.1 การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง เป็นพฤติกรรมที่ปกติในวัยรุ่น ทำให้ลดความตึงเครียดทางอารมณ์ ผ่อนคลายความรู้สึกตึงเครียดจากการมีความฝันหรือจินตนาการทางเพศสูง วัยรุ่นจะใช้ตนเองเป็นวัตถุที่เร้าความรู้สึกทางเพศ ในระยะแรกของวัยรุ่น การแข็งตัวของอวัยวะเพศที่เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใดอาจทำให้วัยรุ่นชายประหลาดใจ กลัว และรู้สึกขัดใจ เพราะมันอาจแข็งตัวในห้องเรียนหรือในที่สาธารณะ อวัยวะเพศของวัยรุ่นชายจะแข็งตัวง่ายมาก และขณะเดียวกันก็มีความสุขด้วย วัยรุ่นทั้งชายและหญิงอาจมีประสบการณ์เกี่ยวกับความตื่นตัวทางเพศหรือถึงจุดสุดยอดจากกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ เช่น การขี่จักรยาน ชีมน้ำ หรือปีนต้นไม้ และความรู้สึกที่อวัยวะเพศนี้ก็เป็นเครื่องเตือนใจให้เขากระตุ้นอวัยวะเพศหรือสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง ตามปกติวัยรุ่นหญิงจะสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองน้อยกว่าวัยรุ่นชาย ดังเช่นการศึกษาของ ลีเทนเบิร์ก (Leitenberg et.al., 1993) ศึกษาเรื่องการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองในนักศึกษามหาวิทยาลัยพบว่านักศึกษาหญิงมีการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองน้อยกว่านักศึกษาชาย 2 เท่า

จากการศึกษาของวิจิตร ศรีสุพรรณและคณะ (2533) ที่ศึกษาความรู้ ความคิดเห็น และพฤติกรรมเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักเรียนนักศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 966 คน พบว่าร้อยละ 49.4 มีประสบการณ์สำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง โดยอายุที่เริ่มครั้งแรกมากที่สุดคืออายุ 15-19 ปี ร้อยละ 48.2 และจากการศึกษาของแก็กนอน (Gagnon, 1985) ที่ทำการศึกษาในเรื่องทัศนคติและการตอบสนองของบิดามารดาต่อการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองของบุตรก่อนวัยรุ่น พบว่าบิดามารดาส่วนใหญ่ยอมรับได้ในเรื่องดังกล่าว แต่มักละเลยหรือทำเป็นไม่สนใจ อีกทั้งยังพบว่ามารดายอมรับมากกว่าบิดา และมีบทบาทในการให้ความรู้แก่บุตรชายบุตรสาวมากกว่าบิดา ดังนั้นบิดาควรพูดคุย ให้ความรู้แก่บุตรชายวัยรุ่นในเรื่องนี้ โดยบอกให้บุตรทราบถึงผลดี ผลเสีย ที่อาจเกิดขึ้น

4.2 การคบเพื่อนต่างเพศ วัยรุ่นจะเริ่มสนใจเพื่อนต่างเพศมากขึ้น เนื่องจากเข้าใจว่าเป็นความถูกต้องทางสังคม และสามารถแสดงความรู้สึกได้อย่างเปิดเผย เป็นการลดความคับข้องใจจากความรู้สึกทางเพศกับตนเองและกับเพื่อนเพศเดียวกัน วัยรุ่นจะสนใจพฤติกรรมและ

กิจกรรมทางเพศมาก อยากรู้ อยากเห็น อยากทดลอง พยายามทำตัวให้เด่นเพื่อให้เพศตรงข้ามสนใจ จะเริ่มมีเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามเพื่อสนองตอบต่อแรงผลักดันทางเพศ สนองตอบต่อความอยากรู้อยากเห็นทางเพศ เพื่อประสบการณ์ของความรู้สึกพึงพอใจ การแสดงออกของความรัก หรือเป็นการทำตามอย่าง (Whaley & Wong, 1987)

สุชา จันทน์เอม (2529) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมระหว่างเพศของวัยรุ่นว่า โดยทั่วไปจะเริ่มจากความตึงใจกันระหว่างเพศตรงข้าม การปฏิบัติตนต่อเพื่อนต่างเพศและการนัดเที่ยวกับเพื่อนต่างเพศ (dating) โดยได้อธิบายว่าความตึงใจกันระหว่างเพศนั้นมี 3 ชั้น คือ มิตรภาพ ความรักและความสัมพันธ์ทางเพศ

ผู้ชายกับผู้หญิงมีความแตกต่างกันคือ ผู้ชายอาจจะข้ามขั้นที่ 2 ไปได้ แต่ผู้หญิงต้องเป็นไปตามลำดับขั้น ผู้หญิงต้องก้าวจากมิตรภาพไปสู่ความรัก แต่ผู้ชายอาจมีความสัมพันธ์ทางเพศโดยไม่ต้องมีความรักเข้ามาเกี่ยวข้องเลยก็ได้ การที่วัยรุ่นชายหญิงมีความสัมพันธ์ทางเพศกันมักเป็นเพราะฝ่ายหญิงคิดว่าเป็นความรัก จึงสามารถยอมสละได้ แต่แท้จริงแล้วฝ่ายชายอาจทำไปเพียงเพื่อต้องการความพอใจ ถูกใจเท่านั้น ไม่ได้มีความรัก การยกย่องให้เกียรติแต่อย่างใด ซึ่งจากการศึกษาของศิริพร สินธน์ (2539) โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพพบว่าวัยรุ่นชายคิดว่าการมีเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องปกติ และเห็นว่าผู้หญิงในปัจจุบันใจง่ายและคิดว่าการมีเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องสนุกเช่นกัน ผู้หญิงเหล่านี้ไม่ใช่คนดี ถ้าต้องมีครอบครัวก็จะไม่เลือกผู้หญิงพวกนี้

ดังนั้นบิดาควรสอนบุตรชายวัยรุ่นเรื่องการให้เกียรติผู้หญิง มีความรับผิดชอบต่อผู้หญิง โดยเฉพาะควรสอนในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงาน ซึ่งถ้าอยู่ในช่วงวัยเรียนต้องอธิบายถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นภายหลังการมีเพศสัมพันธ์ และต้องยอมรับในการกระทำของตน

4.3 การวางตัวและการปรับตัวต่อเพศตรงข้าม การเริ่มมีความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามจะทำให้วัยรุ่นเกิดความขัดแย้งภายในจิตใจ จะรู้สึกสับสน วางตัวไม่ถูก ทำทางเคอะเขิน ขี้อาย โดยเฉพาะถ้าบิดามารดาเคร่งครัดในเรื่องนี้ แต่ในวัยรุ่นชายจะมีปัญหาน้อยกว่าวัยรุ่นหญิง เพราะครอบครัวมักให้เสรีภาพในเรื่องเพศมากกว่าวัยรุ่นหญิง และลักษณะอารมณ์ก็หนักแน่นกว่าวัยรุ่นหญิง (มยุรี ภูงามทอง, 2533)

นอกจากนี้การคบเพื่อนต่างเพศของวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่มีแรงผลักดันทางเพศมากนั้น เมื่อมีการนัดเที่ยวหรืออยู่ด้วยกันตามลำพัง การถูกเนื้อต้องตัวกัน อาจทำให้ไม่สามารถหักห้ามใจได้ จนมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสเกิดขึ้นได้ ดังนั้นวัยรุ่นชายควรได้รับการสอนจากบิดา โดยบิดาควรเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติต่อมารดา เพื่อช่วยให้บุตรชายวัยรุ่นเข้าใจและสามารถปฏิบัติตัวต่อเพศตรงข้ามได้อย่างเหมาะสม

4.4 การคุมกำเนิด จากการสุ่มตัวอย่างสอบถามผู้คนทั่วโลกพบว่าร้อยละ 70 ของวัยรุ่นทั่วโลกที่มีอายุระหว่าง 16-19 ปี ตอบว่าพวกเขาใช้วิธีคุมกำเนิดวิธีใดวิธีหนึ่งเมื่อมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก ในขณะที่กลุ่มอายุอื่นๆ เพียงร้อยละ 53 เท่านั้นที่คำนึงถึงเรื่องนี้ สำหรับวิธีการที่ใช้กันนั้น วัยรุ่นร้อยละ 62 นิยมเลือกใช้ถุงยางอนามัยมากกว่าวิธีอื่น การที่วัยรุ่นนิยมใช้ถุงยางอนามัยเป็นตัวเลขที่สูงนั้น สอดคล้องกันกับจำนวนตัวเลขที่แสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นเป็นกลุ่มที่มีความกังวลเกี่ยวกับการติดเชื้อเอชไอวีสูงที่สุดเช่นกัน คือร้อยละ 75 ของวัยรุ่นตอบว่ามีความกังวลเกี่ยวกับเรื่องนี้ ในขณะที่กลุ่มอายุระหว่าง 20-29 ปี มีจำนวนลดลงเหลือร้อยละ 68 และยังคงลงไปอีกเป็นร้อยละ 58 ในกลุ่มอายุ 30 ปีขึ้นไป (ชมจันทร์, 2541) คล้ายกับการศึกษาของจูฟาร์ตัน หัวหาญ (2539) ที่พบว่าวัยรุ่นชายมีการคุมกำเนิดเป็นครั้งคราว ร้อยละ 55.4 ใช้ทุกครั้งร้อยละ 34.8 และไม่ใช้เลยร้อยละ 9.8

ในเรื่องนี้บิดาควรอธิบายถึงวิธีการคุมกำเนิด ประโยชน์ของการคุมกำเนิด ซึ่งบุตรชายวัยรุ่นสามารถรับรู้ได้ เพื่อเป็นแนวทางป้องกันปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมได้

4.5 โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ วัยรุ่นชายส่วนใหญ่มักมีเพศสัมพันธ์กับหญิงบริการ ซึ่งอาจทำให้เป็นโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ได้ เช่น โรคหนองในแท้ และหนองในเทียม ซิฟิลิส เริม ตับอักเสบจากเชื้อไวรัสชนิดบี เมื่อเป็นแล้ววัยรุ่นมักอาย ปกปิด และพยายามรักษาเอง ทำให้ไม่หายจากโรคและยังสามารถแพร่กระจายโรคให้ผู้อื่น นอกจากนี้โรคเอดส์ยังเป็นโรคที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ในปัจจุบัน ผลของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อาจทำให้พิการในส่วนของสมอง นัยน์ตาและอวัยวะสืบพันธุ์ เป็นที่รังเกียจของสังคม อาจมีสุขภาพจิตเสียไปเพราะความบีบคั้นทางด้านสังคมได้ (มยุรี ภูงามทอง, 2533)

จากการศึกษาของ จูทามาต นุชนารถและคณะ (2531) ที่ศึกษาการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นในจังหวัดสุพรรณบุรีจำนวน 5,665 คน พบว่าวัยรุ่นร้อยละ 23.3 มีเพศสัมพันธ์ในขณะที่เป็นนักเรียน โดยวัยรุ่นชายมีเพศสัมพันธ์ในอัตราที่สูงกว่าวัยรุ่นหญิงและมีเพศสัมพันธ์กับโสเภณีมากที่สุด และการศึกษาของจูฟาร์ตัน หัวหาญ (2539) พบว่าวัยรุ่นกลุ่มที่มีเพศสัมพันธ์มีการติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ร้อยละ 3.6 และมีการรักษาที่ไม่ถูกต้องโดยซื้อยารับประทานเอง ร้อยละ 75 จะทำให้อาการเรื้อรังได้

ดังนั้นวัยรุ่นชายควรได้รับการอธิบายให้เข้าใจถึงสาเหตุและความรุนแรงของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และโรคเอดส์ โดยเป็นไปอย่างเปิดเผย ให้ทันต่อสถานการณ์ที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ซึ่งถ้าบิดาไม่มีความรู้ในเรื่องนี้ดีพอ บิดาควรหาความรู้เพิ่มเติม

และควรจัดหาหนังสือทางการแพทย์ให้บุตรได้ศึกษา เมื่อบุตรได้รับความรู้ที่ถูกต้องแล้ว ทักษะคติของบุตรในเรื่องนี้ย่อมเป็นไปในทางที่ดีเช่นกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทบิดาในการสอนเพศศึกษากับทัศนคติของบุตรชายวัยรุ่นเรื่องเพศ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การให้ความรู้เรื่องเพศอย่างตรงไปตรงมาจากบิดาจะช่วยให้เด็กเกิดทัศนคติที่ดีต่อเรื่องเพศ ในทางตรงกันข้ามถ้าบิดาห้ามบุตรหรือปิดหูปิดตาไม่ให้บุตรได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องเพศ ในลักษณะที่ถือว่าเรื่องเพศเป็นเรื่องลามกอนาจาร มักมีผลให้บุตรเกิดทัศนคติที่ไม่ดีในเรื่องเพศ (Hurlock, 1973 อ้างถึงใน ประสาทอิศรปริดา, 2523, หน้า 151-152) โดยปกติแล้วคนเรามักจะเลียนแบบทัศนคติของคนที่เรารักชอบ คนที่เราศรัทธาเลื่อมใส หรือคนที่เราคิดว่าเขามีความสำคัญ บิดาก็เป็นบุคคลที่สำคัญของบุตร บทบาทหนึ่งของบิดาที่มีความสำคัญต่อพฤติกรรม บุคลิกภาพ และการดำเนินชีวิตรวมถึงทัศนคติของบุตร โดยเฉพาะบุตรชายคือ บทบาทในการอบรมสั่งสอนให้บุตรมีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับบรรทัดฐานของสังคม ดังที่นายแพทย์อัมพล สุอำพัน (2536) ได้กล่าวไว้ว่าบุตรชายที่ได้ใกล้ชิดบิดาจะเลียนแบบท่าทาง ความคิด พฤติกรรม ลักษณะความเป็นชาย และลักษณะแนวความคิดของความเป็นสุภาพบุรุษจากบิดา ทำให้เติบโตเป็นชายสมชาย เช่นเดียวกับมาร์ติน (Martin, 1985, p.175) ได้กล่าวไว้ว่าเด็กจะเรียนรู้พฤติกรรมของเพศตนโดยการจำลองแบบและฝึกฝน ลักษณะการเป็นบิดาของบุคคลก็จะถูกกำหนดจากพ่อของเขา โดยที่โรลลินส์ และโทมัส (Rollin & Thomas, 1979 อ้างถึงใน Martin, 1985, p.175) ได้อธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ในสังคมจากการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์โดยอธิบายว่า ระหว่างบิดากับบุตรวัยรุ่นนั้น หากเป็นการแลกเปลี่ยนที่เป็นความเต็มใจที่บิดาจะเป็นผู้ให้และบุตรจะเป็นผู้รับ ก็จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีและผ่านช่วงวิกฤตของการเปลี่ยนแปลงได้

นอกจากนี้ ดูวาล ได้กล่าวถึงพัฒนาการของครอบครัวตามทฤษฎีพัฒนาการครอบครัวของดูวาล (Duvall developmental theory) ระยะเวลาครอบครัวมีบุตรวัยรุ่นซึ่งเป็นพัฒนาการระยะที่ 5 ของครอบครัว เป็นระยะที่บุตรเติบโตเข้าสู่วัยรุ่น สามารถช่วยเหลือดูแลตนเองได้มากขึ้น สนใจกลุ่มเพื่อน เพื่อนต่างเพศ ทำให้ความใกล้ชิดกับบิดามารดาลดลง ซึ่งบางครั้งอาจทำให้เกิดปัญหาในครอบครัวจากความไม่เข้าใจกัน ขัดแย้งกันระหว่างบิดามารดาและบุตรวัยรุ่น เนื่องจากบุตรวัยรุ่นต้องการความเป็นอิสระมากขึ้น ต้องการโอกาสการตัดสินใจด้วยตนเองมากขึ้น ในขณะที่บิดามารดาต้องการให้วัยรุ่นทำตัวใกล้ชิดตน จะทำให้บุตรวัยรุ่นเกิดความคับข้องใจ และเกิด

ปฏิกริยาต่อต้าน ในบางรายจะรุนแรงจนเกิดปัญหาติดยาเสพติด ปัญหาเพศสัมพันธ์ ปัญหาความขัดแย้งกับครอบครัวอย่างรุนแรง ดูวาล ได้กล่าวถึงพัฒนาการของครอบครัวไว้ดังนี้ (Duvall, 1977, pp. 227-230)

1. ผ่อนคลายความสัมพันธ์กับบุตรวัยรุ่น ให้โอกาสวัยรุ่นในการรับผิดชอบตนเอง และรับผิดชอบงานบางส่วน of ครอบครัวเพิ่มขึ้น โดยคำนึงถึงความต้องการเป็นอิสระของเด็กวัยนี้ โดยที่บิดามีได้ละเลยที่จะเป็นผู้ให้คำแนะนำ คำปรึกษาเมื่อจำเป็น

2. บิดาควรมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์เพื่อสามารถป้องกันปัญหาทางเพศในเด็กวัยรุ่น ให้คำปรึกษาแก่บุตร มีการสอนเพศศึกษาในครอบครัวได้ เนื่องจากบุตรวัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากฮอร์โมนทางเพศเริ่มมีความต้องการทางเพศ และสนใจเรื่องทางเพศมากขึ้น

3. มีการคงไว้ซึ่งการสื่อสารและสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว แม้ว่าจะมีการผ่อนคลายน ความผูกพันปล่อยให้วัยรุ่นมีอิสระมากขึ้น แต่มิได้ละเลยหรือไม่สนใจที่จะแสดงความเอาใจใส่ ความรักแก่บุตรวัยรุ่น มีกิจกรรมในครอบครัวร่วมกันเป็นครั้งคราว เพราะถึงวัยรุ่นจะต้องการอิสระ ต้องการมีโอกาสพึ่งตนเองมากขึ้น แต่ยังมีความผูกพันทางจิตกับครอบครัว และยังคงบิดาเป็นแบบอย่างของตน

4. อบรมบทบาทที่เหมาะสมในสังคม อบรมถ่ายทอดปรัชญาการดำเนินชีวิต และจริยธรรมแก่วัยรุ่น เป็นหน้าที่สำคัญของครอบครัว เพราะวัยรุ่นจะได้รับการเตรียมเพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่ดีของสังคมในอนาคต แต่บิดาควรเข้าใจและยอมรับว่าบุตรวัยรุ่นอาจปฏิเสธและไม่ยอมปฏิบัติตามคำแนะนำที่ตนอบรมสั่งสอนในระยะนี้

ในการศึกษาครั้งนั้นนอกจากผู้วิจัยจะนำเอาแนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้แล้ว ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวโดยใช้โมเดล เซอร์คัมเพล็กซ์ (Circumplex model of marital and family system) ของอลสัน, รัสเซล และสปริงเกิล มาใช้บางส่วนด้วย (Olson, Russel & Sprenkle, 1983) แนวคิดนี้มองครอบครัวใน 3 ด้าน คือ

1. ความผูกพันในครอบครัว (family cohesion)
2. ความสามารถของครอบครัว (family adaptability)
3. การสื่อสารภายในครอบครัว (family communication)

โดยที่การศึกษาครั้งนี้บทบาทบิดาในการสอนเพศศึกษาก็คือการสื่อสารในครอบครัว และเป็นการสื่อสารของบิดาต่อบุตรในเรื่องเพศศึกษา โดยการพูดคุย ให้คำแนะนำ และการปฏิบัติเป็นแบบอย่าง ส่วนทัศนคติของบุตรนั้นในแนวคิดนี้หมายถึงความสามารถของครอบครัว

อันเนื่องมาจากการสื่อสารของบิดาต่อบุตรในเรื่องเพศศึกษาว่าจะมีผลต่อทัศนคติของบุตรเรื่องเพศอย่างไร ซึ่งจากการศึกษาของแมคแนบ (McNab, 1976) ในเรื่องบทบาทบิดามารดากับทัศนคติต่อเรื่องเพศของบุตร พบว่าทัศนคติของบิดาสามารถทำนายทัศนคติของบุตรเรื่องเพศได้ และการศึกษาของธอร์นตันและแคมเบิร์น (Thornton & Camburn, 1987) เรื่องอิทธิพลของครอบครัวต่อทัศนคติและการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส พบว่าทัศนคติของมารดามีผลต่อทัศนคติของบุตร โดยที่มารดาให้อิสระในเรื่องเพศแก่บุตรมาก บุตรจะมีเพศสัมพันธ์มาก

เห็นได้ว่าบิดามีอิทธิพลอย่างมากต่อบุตรวัยรุ่นโดยเฉพาะบุตรชาย เด็กผู้ชายจะมีการเรียนรู้ และเลียนแบบการแสดงบทบาททางเพศของบิดา บิดาจึงเป็นต้นแบบของการหล่อหลอมความรู้สึกรู้จักคิดและพฤติกรรมของเด็ก ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทบิดาในการสอนเพศศึกษาแก่บุตรชายวัยรุ่นกับทัศนคติของบุตรเรื่องเพศ